

ΑΠΟΨΕΙΣ-ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

Πανεπιστήμιο και Ανάπτυξη: Διλήμματα και Προτεραιότητες

Γ. ΚΑΥΚΑΛΑΣ*

1. Εισαγωγή

Η σχέση του πανεπιστημίου με την κοινωνία και ο ρόλος του στην προώθηση της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης αποτελεί το κεντρικό ζήτημα που εξετάζεται στο παρόν άρθρο. Σε όλες τις περιπτώσεις η πρωτοβουλία ανανέωσης, επέκτασης ή δημιουργίας νέων πανεπιστημιακών δομών συνοδεύεται από εισηγήσεις και επιχειρήματα που τονίζουν την αναμενόμενη ευεργετική επίδραση στα αναπτυξιακά μεγέθη και τις θεσμικές συνιστώσες της περιοχής που φιλοξενεί ή υποδέχεται το πανεπιστήμιο. Σπανιότερα ή καθόλου τονίζονται τα οφέλη που μπορεί να αντλήσει το ίδιο το πανεπιστήμιο από την κοινωνία καθώς και η ύπαρξη ή όχι των προϋποθέσεων για την εκπλήρωση του ρόλου του. Αυτή η παράλειψη πηγάζει από μια μάλλον αυτόματα ταύτιση της λέξης πανεπιστήμιο με ένα εξιδανικευμένο περιεχόμενο του θεσμού που παραπέμπει στα περισσότερα γνωστά και πετυχημένα παραδείγματα.

Η συζήτηση που αναπτύσσεται εδώ δεν επιδιώκει να κατασκευάσει μια γραμμική επιχειρηματολογία προς επικύρωση ή αμφισβήτηση κάποιας ιδιαίτερης άποψης. Αντίθετα το άρθρο εξετάζει

---

* Γρηγόρης Καυκαλάς, Αν. Καθηγητής στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

τις συνιστώσες όπου η σχέση πανεπιστημίου και κοινωνίας δοκιμάζεται ως προς το συγκεκριμένο περιεχόμενο της χωρίς οι επιπτώσεις της να θεωρούνται από πριν δεδομένες, σταθερές ή μονοσήμαντες. Όπως συμβαίνει και με κάθε άλλο κοινωνικό θεσμό θα πρέπει να αναμένεται ότι η πορεία της συγκρότησης του πανεπιστημίου και η μεταβαλλόμενη συγκυρία της σχέσης του με την κοινωνία χαρακτηρίζονται από διλήμματα, αντιφάσεις, αντιπαραθέσεις και περιστασιακές αναστροφές. Οι συνιστώσες που εξετάζονται επιδιώκουν ακριβώς την αναγνώριση της συγκυρίας στο πλαίσιο ορισμένων περισσότερο σταθερών ή και δομικών χαρακτηριστικών έτσι ώστε να αποφεύγονται τόσο οι υπερβολικές ελπίδες όσο και οι βιαστικές απογοητεύσεις.

1. Η θεσμική ιδιαιτερότητα του πανεπιστημίου: ρόλος και λειτουργίες

Το πανεπιστήμιο αποτελεί κοινωνικό θεσμό με σημαντική ιστορία που διαθέτει την ικανότητα αλλά και τη νομιμοποίηση να εξετάζει κριτικά τους γενικούς κοινωνικούς στόχους και αξίες και να (ανα)παράγει τις προϋποθέσεις που μέσα από την ρήξη ή τη σταδιακή μετάβαση επιτρέπουν την υπέρβαση της τρέχουσας γνώσης και πρακτικής. Αναγνωρίζεται δηλαδή στο πανεπιστήμιο ένας καινοτόμος και εκσυγχρονιστικός ρόλος στην προετοιμασία των προϋποθέσεων που προσανατολίζουν και ουσιαστικά καθιστούν δυνατή ή όχι την υλοποίηση της κοινωνικής αλλαγής μέσω της εμβάθυνσης, επέκτασης και ανανέωσης της ανθρώπινης γνώσης. Η σχεδόν καθολική συναίνεση ως προς αυτόν τον ρόλο και τις λειτουργίες του πανεπιστημίου αποτελεί ίσως το πολυτιμότερο απόκτημα τόσο για το ίδιο το πανεπιστήμιο όσο και για την κοινωνία στο σύνολο της.

Περισσότερο αναλυτικά οι βασικές λειτουργίες του πανεπιστημίου περιλαμβάνουν:

- **Την παροχή γενικής και ειδικής παιδείας**

Το πανεπιστήμιο αποτελεί την ψηλότερη βαθμίδα στο τυπικό σύστημα εκπαίδευσης και θεωρείται ουσιαστικά ως ο αποκλειστικός προμηθευτής γενικής και ειδικής παιδείας υψηλών επιστημονικών προδιαγραφών. Με τον τρόπο αυτό η λειτουργία του πανεπιστημίου

συνδέεται οργανικά με την αξιοποίηση και αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού. Από την άποψη αυτή το πανεπιστήμιο νομιμοποιείται ως φορέας που εξυπηρετεί το κοινωνικό σύνολο και δικαιούται αντίστοιχα μερίδιο από τη δημόσια χρηματοδότηση.

• **Τη διάχυση και αναπαραγωγή της υπάρχουσας γνώσης**

Με την παρουσία του και μέσω των εκπαιδευτικών και ερευνητικών δραστηριοτήτων του το πανεπιστήμιο εξυπηρετεί τον σκοπό της αναπαραγωγής και διατήρησης καθώς και της μεγαλύτερης δυνατής διάχυσης της διαθέσιμης γνώσης. Η λειτουργία αυτή επιτρέπει σε κάθε κλάδο ακαδημαϊκής και επαγγελματικής κατεύθυνσης να έχει πρόσβαση στο σύνολο της συσσωρευμένης ανθρώπινης γνώσης. Επιπλέον το πανεπιστήμιο αποτελεί φίλτρο για τη διάχυση και προσαρμογή αυτής της γνώσης στις κοινωνικές ανάγκες με διαχρονικό, παγκόσμιο και περιεκτικό χαρακτήρα.

• **Την έρευνα και παραγωγή νέας γνώσης**

Παράλληλα με τη συσσώρευση, διατήρηση, προσαρμογή και διάχυση της υπάρχουσας γνώσης, το πανεπιστήμιο διαθέτει την ικανότητα να παράγει και συστηματοποιεί νέα γνώση σε όλα τα πεδία θεωρίας και πρακτικής και ακόμα να συνθέτει και να κατασκευάζει νέα πεδία πολλαπλασιάζοντας τους κλάδους των επιστημών. Η ελευθερία αυτή του πανεπιστημίου να υπερβαίνει τα όρια της υπάρχουσας γνώσης του προσδίδει μια μοναδικότητα ως φορέα καινοτομίας και αναπροσανατολισμού των προτεραιοτήτων της επιστήμης και της κοινωνίας.

2. Πλαίσιο και συνιστώσες της σχέσης πανεπιστημίου και κοινωνίας

Οι ικανότητες που διαθέτει το πανεπιστήμιο δεν ενεργοποιούνται αυτόματα αλλά επηρεάζονται από το ευρύτερο κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ξεχωρίζουν οι εξής βασικές συνιστώσες:

• **Ενδογενείς παράγοντες**

που αναφέρονται στις οργανωτικές προϋποθέσεις, τις υλικές υποδομές και το ανθρώπινο δυναμικό του πανεπιστημίου

Η σπουδαιότερη συνιστώσα του πανεπιστημίου είναι η

συγκέντρωση ψηλά ειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού και η εξασφάλιση συνθηκών αξιοποίησης του μέσα σε ένα ακαδημαϊκό περιβάλλον που ενθαρρύνει την ανάδειξη και συνεχή βελτίωση των ανθρώπινων δεξιοτήτων. Επιπλέον, η εξασφάλιση συνθηκών ανταγωνισμού και συνεργασίας στο ψηλότερο δυνατό επίπεδο και η απόκτηση του πλέον σύγχρονου επιστημονικού εξοπλισμού χωρίς την πίεση της εξασφάλισης κερδών ή της γρήγορης απόσβεσης θα πρέπει να θεωρούνται ως οι κανονικές συνθήκες λειτουργίας του πανεπιστημίου. Όμως τόσο η ποιότητα του διαθέσιμου ανθρώπινου δυναμικού όσο και το επίπεδο της οργάνωσης και υποδομής δεν ανταποκρίνονται αυτόματα στις απαιτήσεις ή τις προσδοκίες που συνδέονται με τον ρόλο και τη λειτουργία του πανεπιστημίου στην ανάπτυξη.

• Εξωγενείς παράγοντες που αναφέρονται στις πολιτικές, θεσμικές και κοινωνικές δομές που αποτελούν το πλαίσιο λειτουργίας του πανεπιστημίου

Αν και οι ενδογενείς παράγοντες επιτρέπουν τη συγκέντρωση και αξιοποίηση σπάνιων ανθρώπινων και τεχνικών δεξιοτήτων στο πανεπιστήμιο, η κατάλληλη και αποδοτική αξιοποίησή τους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από εξωτερικές συνθήκες που επικρατούν στην κοινωνία και ειδικότερα την περιοχή εγκατάστασης του πανεπιστημίου. Οι ικανότητες που διαθέτει το πανεπιστήμιο δεν αντιστοιχούν αυτόματα στις ανάγκες και τις ικανότητες αξιοποίησής τους από την ευρύτερη ή την κοινωνία. Ο βαθμός συμβατότητας και συνεργασίας ανάμεσα στο πανεπιστήμιο και την κοινωνία αποτελεί τον αποφασιστικό παράγοντα για τον προσδιορισμό του ρόλου και της συμβολής του πανεπιστημίου στην ανάπτυξη.

• Αυτονομία του πανεπιστημίου και προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας

Κεντρική συνιστώσα της ακεραιότητας του πανεπιστημίου είναι η διατήρηση της αυτονομίας του έναντι των επιτακτικών και μικρο-πρόθεσμων συμφερόντων συγκεκριμένων κοινωνικών παραγόντων. Στην πραγματικότητα το πανεπιστήμιο μπορεί να επιτελέσει τον ρόλο και τις λειτουργίες του μόνο εφόσον διατηρεί έναν υψηλό βαθμό αυτονομίας ως προς τους υπόλοιπους θεσμικούς φορείς και υποκειμένα

όπως είναι το κράτος, οι εργοδοτικές και εργατικές ενώσεις, οι φορείς χρηματοδότησης της έρευνας κλπ., με τους οποίους αναπτύσσει σχέσεις πολλών διαφορετικών μορφών. Σε κάθε περίπτωση η αυτονομία του πανεπιστημίου αποκλείει ιεραρχικές σχέσεις που θα μπορούσαν να το μετατρέψουν σε όργανο εξυπηρέτησης εξειδικευμένων συμφερόντων περιορίζοντας αντίστοιχα τη συμβολή του στο κοινωνικό γίγνεσθαι.

3. Άρθρωση του πανεπιστημίου με το κράτος και την αγορά

Ως αποτέλεσμα της κεντρικής θέσης που κατέχει η γνώση και ειδικότερα η νέα γνώση στη σύγχρονη κοινωνία, αναπτύσσονται πολλαπλές πίεςεις και νέες σχέσεις ανάμεσα στο πανεπιστήμιο, το κράτος και τους δημόσιους φορείς, τις ιδιωτικές επιχειρήσεις και την αγορά. Οι σχέσεις αυτές διαμορφώνουν τις επιπτώσεις του πανεπιστημίου στην ανάπτυξη. Ειδικότερα σημειώνονται οι εξής διαστάσεις:

- Οι πηγές χρηματοδότησης της έρευνας

Η χρηματοδότηση της έρευνας προέρχεται κυρίως από τις εξής πηγές: τους φορείς των εθνικών πολιτικών έρευνας, του διεθνείς φορείς όπως η Γενική Διεύθυνση Έρευνας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και οι αντίστοιχες γραμμές χρηματοδότησης φορέων όπως τα Ηνωμένα Έθνη και ο ΟΟΣΑ αλλά και μια πληθώρα δημόσιων και ιδιωτικών φορέων που επιδιώκουν συνήθως να καλύψουν συγκεκριμένες ερευνητικές κατευθύνσεις ή και εξειδικευμένες ανάγκες. Η συμμετοχή κάθε πηγής στη συνολική χρηματοδότηση της έρευνας εξαρτάται από πολλούς παράγοντες και είναι πολύ σημαντική για τη λειτουργία του πανεπιστημίου.

- Ο προσανατολισμός της έρευνας

Οι κατευθύνσεις της επιχορηγούμενης και χρηματοδοτούμενης έρευνας προσδιορίζονται τόσο από τα ενδιαφέροντα των ερευνητικών ομάδων όσο και από τις στρατηγικές των φορέων χρηματοδότησης. Είναι σημαντικό να τονιστεί η ανάγκη να υπάρχει ένα εξειδικευμένο σύστημα χρηματοδότησης της έρευνας στο πλαίσιο της δημόσιας πολιτικής το οποίο να χρησιμοποιεί κυρίως ακαδημαϊκά/επιστημονικά κριτήρια και να χρηματοδοτεί την έρευνα στη βάση μακροπρόθεσμων

στρατηγικών επιλογών και προτεραιοτήτων. Οι αρνητικές συνέπειες από την απουσία τέτοιας πολιτικής επιτείνονται από τις παρεκκλίσεις και την έλλειψη συντονισμού που προκαλούν οι διαφορετικές ερευνητικές κατευθύνσεις και συμφέροντα των διαφόρων δημόσιων και ιδιωτικών φορέων.

• **Οι σχέσεις με τον ιδιωτικό τομέα**

Οι σχέσεις ανάμεσα στις ερευνητικές ομάδες και τις επιχειρήσεις που χρηματοδοτούν την έρευνα αποτελεί ένα πεδίο συνεχών αμφισβητήσεων, αντιπαραθέσεων και συγκρούσεων. Πρόκειται ωστόσο για ένα μεγάλο και διευρυνόμενο τμήμα της χρηματοδότησης, ιδιαίτερα καθώς μια ποικιλία αιτιών ωθεί στη συρρίκνωση της δημόσιας χρηματοδότησης.

• **Οι σχέσεις με τους δημόσιους φορείς**

Η ιδιαίτερη κοινωνική και οικονομική σημασία της έρευνας τη συνδέει στενά με τις δημόσιες πηγές χρηματοδότησης. Πάντως πολλά προβλήματα προκύπτουν λόγω γραφειοκρατικής αδράνειας στις συμβάσεις, την αστάθεια στη ροή χρηματοδότησης, και τις διαφορετικές αναμονές ως προς το χρόνο εμφάνισης και την επιχειρησιακότητα των αποτελεσμάτων. Πολλοί δημόσιοι φορείς κινούνται στη βάση στενών και άμεσων οριζόντων καθώς πιέζονται από την ανάγκη παροχής πολιτικά αποδεκτών λύσεων σε συγκεκριμένα προβλήματα, την υλοποίηση προγραμμάτων και την αποδοτική απορρόφηση των κονδυλίων.

• **Οι εσωτερικές διαιρέσεις του πανεπιστημίου**

Μέσα στην ίδια την ακαδημαϊκή κοινότητα, η πολλαπλότητα, η πολυδιάσπαση και η ανεπάρκεια των χρηματοδοτικών ροών προς τη βασική και εφαρμοσμένη πανεπιστημιακή έρευνα δημιουργεί χαοτικό περιβάλλον και προκαλεί συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις. Οι κύριες διαστάσεις αυτών των εντάσεων και αποκλίσεων περιλαμβάνουν ζητήματα όπως τη σχέση έρευνας και εκπαίδευσης, τους κανόνες και τη δεοντολογία της έρευνας, την πρόσβαση στη χρήση της ερευνητικής υποδομής, την αξιοποίηση σπάνιων ανθρώπινων πόρων, τον δίκαιο ανταγωνισμό εντός και εκτός του πανεπιστημίου, την επίπτωση πάνω στη δομή της ακαδημαϊκής ιεραρχίας, κλπ. Οι διαιρέσεις αυτές εντείνονται από τις αντικειμενικές και υποκειμενικές δυσκολίες συνεργασίας που προκαλεί ο διαχωρισμός γνωστικών αντικειμένων,

επιστημονικών παραδόσεων και θεωρητικών επιλογών και προσεγγίσεων.

4. Συμβολή του πανεπιστημίου στην ανάπτυξη και πεδία συνεργασίας

Το πανεπιστήμιο συνδέεται πολλαπλά με την προώθηση της ανάπτυξης. Ειδικότερα τονίζονται οι δυνατότητες του πανεπιστημίου να λειτουργήσει ως μέσο:

- ανάδειξης των *ενδογενών αναπτυξιακών δυνατοτήτων* μιας περιοχής

Η ύπαρξη πανεπιστημίου μπορεί να λειτουργήσει ως μηχανισμός ενεργοποίησης ορισμένων δυνατοτήτων ενδογενούς ανάπτυξης. Ο καταλυτικός αυτός ρόλος του πανεπιστημίου στην ενεργοποίηση θετικών αναπτυξιακών κύκλων είναι πολύτιμος για την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των φυσικών και ανθρώπινων πόρων μιας περιοχής.

- αναβάθμισης της *ιεραρχικής θέσης* μιας περιοχής

Η γεωγραφική ανάλυση και η χωροταξία τονίζουν ότι οι περιοχές εκπληρώνουν συγκεκριμένες λειτουργίες με βάση τις οποίες εξειδικεύονται και αποκτούν τη σχετική τους θέση στη συνολική διαίρεση εργασίας. Η παρουσία του πανεπιστημίου αποτελεί ένα αποτελεσματικό μέσο αναβάθμισης της σχετικής θέσης μιας πόλης λόγω των αναμενόμενων πολλαπλασιαστικών αποτελεσμάτων.

- πολιτικής για την *επίτευξη χωρικής ισορροπίας*

Η περιφερειακή ανισότητα είναι ανάμεσα στα κύρια ενδιαφέροντα των εθνικών και περιφερειακών αρχών που επιδιώκουν μέσα από την περιφερειακή και άλλες δημόσιες πολιτικές να αντιμετωπίσουν τα αρνητικά και αποσταθεροποιητικά αποτελέσματα της χωρικής ανισορροπίας. Η ίδρυση ή/και επέκταση πανεπιστημίων σε λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές είναι ένας τρόπος προώθησης της σύγκλισης με τις περισσότερο αναπτυγμένες περιοχές.

- πολιτικής για την *προώθηση ίσων ευκαιριών και ισότιμης πρόσβασης στη γνώση*

Το πανεπιστήμιο είναι ένας δημοκρατικός θεσμός που παραμένει δυναμικά ανοιχτός σε όλες τις κοινωνικές ομάδες και ενισχύει την

προοπτική της δημιουργίας μιας αγοράς εργασίας και γενικότερα μιας κοινωνίας όπου όλα τα άτομα έχουν ίσες ευκαιρίες εκπαίδευσης, εργασίας και ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης μέσω της ισότιμης πρόσβασης στη γνώση.

Συμπερασματικά, γύρω από την κεντρική λειτουργία του πανεπιστημίου διαμορφώνεται ένας σημαντικός αριθμός άλλων ρόλων και λειτουργιών που καθιστούν το πανεπιστήμιο έναν σημαντικό κοινωνικό και οικονομικό παράγοντα. Για παράδειγμα το πανεπιστήμιο καθίσταται ένας σημαντικός εργοδότης και πόλος προσέλκυσης ανθρώπων δραστηριοτήτων καθώς και συντελεστής διαμόρφωσης της ανταγωνιστικότητας του παραγωγικού συστήματος μέσω της αξιοποίησης υψηλού επιπέδου ανθρώπινου δυναμικού και προηγμένης υλικοτεχνικής υποδομής.

Όπως γίνεται φανερό από τα παραπάνω, η συνεργασία ανάμεσα στο πανεπιστήμιο και τους διάφορους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς και άλλους κοινωνικούς εταίρους μπορεί να εξελιχθεί σε δυο κύριες κατευθύνσεις που αντιστοιχούν και στις βασικές λειτουργίες του πανεπιστημίου: τη βασική και συνεχιζόμενη εκπαίδευση και τη βασική και εφαρμοσμένη έρευνα. Και στις δυο αυτές περιπτώσεις προϋποτίθεται η συνεργασία του πανεπιστημίου με μια πληθώρα δημόσιων και ιδιωτικών φορέων.

Όμως το πανεπιστήμιο χρειάζεται μακροπρόθεσμους προγραμματικούς ορίζοντες και ουσιαστική ανεξαρτησία από εξωγενείς επιδράσεις προκειμένου η κοινωνία να αντλήσει το μεγαλύτερο δυνατό όφελος. Η ανεξαρτησία αυτή αποτελεί τη βάση για τη δικτύωση και συνεργασία ανάμεσα στο πανεπιστήμιο και το δημόσιο και ιδιωτικό τομέα έστω και αν μπορεί ορισμένες φορές να οδηγήσει σε έλλειψη αντιστοιχίας με τις άμεσες ανάγκες και απαιτήσεις που θέτουν οι άλλοι κοινωνικοί φορείς και στις οποίες το πανεπιστήμιο δεν είναι σε θέση να ανταποκριθεί.

5. Διλήμματα και στρατηγικές ανάπτυξης του πανεπιστημίου: το ελληνικό τοπίο

Το ελληνικό πανεπιστήμιο παρουσιάζει μια σειρά από ιδιαίτερα χαρακτηριστικά καθώς εξειδικεύονται στις συνθήκες της ελληνικής πραγματικότητας τα χαρακτηριστικά των συνιστωσών που προαναφέρθηκαν. Η συζήτηση που έχει αναπτυχθεί μέχρι σήμερα είναι προσανατολισμένη σχεδόν αποκλειστικά σε δυο επιμέρους άξονες ή διλήμματα.

Το πρώτο δίλημμα αναφέρεται στη σχέση του πανεπιστημίου με το κράτος και θίγει θέματα διοικητικής αυτονομίας και επάρκειας της δημόσιας χρηματοδότησης. Οι απόψεις που διατυπώνονται διαφοροποιούνται ανάμεσα σε αυτές που θεωρούν αρνητική την εξάρτηση του πανεπιστημίου από το κράτος και συνεπώς εισηγούνται δραστικές αλλαγές στους τρόπους χρηματοδότησης, διοίκησης και διαχείρισης καθώς και τη δυνατότητα ίδρυσης και λειτουργίας ιδιωτικών πανεπιστημίων και στις απόψεις που θεωρούν αναγκαία τη διατήρηση του δημόσιου χαρακτήρα και της προνομαχικής αποκλειστικότητας στη σχέση του πανεπιστημίου με το κράτος τονίζοντας αντίστοιχα με βάση συγκριτικούς και απόλυτους δείκτες την ανάγκη διεύρυνσης της δημόσιας χρηματοδότησης.

Το δεύτερο δίλημμα εστιάζεται σε θέματα ακαδημαϊκής δεοντολογίας και πρακτικής στη σχέση εκπαίδευσης και έρευνας καθώς και στη σχέση της έρευνας με την αγορά. Οι απόψεις και εδώ πολώνονται ανάμεσα σε αυτές που θεωρούν επικίνδυνη την επέκταση της σχέσης του πανεπιστημίου με την αγορά κρίνοντας ότι είναι τελικά σε βάρος τόσο της καθαρής έρευνας όσο και της ίδιας της εκπαίδευσης και συνεπώς εισηγούνται ή εύχονται έναν σχετικό αυτοπεριορισμό του πανεπιστημίου και σε αυτές που θεωρούν την ανάπτυξη των σχέσεων του πανεπιστημίου με την αγορά ως το πλέον υγιές και ελπιδοφόρο φαινόμενο για την ποιότητα και αποτελεσματικότητα της έρευνας και της εκπαίδευσης και γενικά για το μέλλον του πανεπιστημίου εισηγούμενες αντίστοιχα τρόπους περαιτέρω ανοίγματος και συναφή συστήματα αξιολογικών κριτηρίων που θα επιβραβεύουν την επιτυχία με όρους ανταγωνιστικότητας.

Οι τοποθετήσεις ως προς αυτά τα διλήμματα παράγουν τέσσερις διαφορετικές στάσεις ή στρατηγικές ως προς την προοπτική της σχέσης του πανεπιστημίου με την κοινωνία και την ανάπτυξη. Οι στρατηγικές αυτές εικονογραφούνται στον παρακάτω πίνακα:

Εναλλακτικές στρατηγικές για την ανάπτυξη του ελληνικού πανεπιστημίου		ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ	
		ΝΑΙ	ΟΧΙ
ΑΝΟΙΓΜΑ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ	ΝΑΙ	ΠΡΑΓΜΑΤΙΣΤΙΚΟ	ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ
	ΟΧΙ	ΚΡΑΠΚΕΣΤΙΚΟ	ΕΛΠΙΣΤΙΚΟ

Σύμφωνα με την πραγματιστική εκδοχή το ελληνικό πανεπιστήμιο θα πρέπει να διατηρήσει τον δημόσιο χαρακτήρα του και να καλύπτει το λειτουργικό κόστος και το κόστος ανάπτυξής του από τον δημόσιο προϋπολογισμό. Παράλληλα θα πρέπει να ανταποκριθεί στις ανάγκες και τη ζήτηση της αγοράς καθώς διαθέτει σπάνιες δυνατότητες παροχής ερευνητικών υπηρεσιών, η αξιοποίηση των οποίων θα ωφελήσει πολλαπλά όχι μόνο το ίδιο το πανεπιστήμιο αλλά και θα ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα της εθνικής οικονομίας. Οι σχέσεις και η ισορροπία ανάμεσα στη δημόσια στήριξη και την ιδιωτική αξιοποίηση αποτελεί βέβαια την κρίσιμη παράμετρο καθώς θα πρέπει να αποφευχθούν φαινόμενα αθέμιτου ανταγωνισμού ή ιδιοποίησης δημόσιων πόρων. Η δημοσιοποίηση και η εμπορική αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων ή ο προσανατολισμός της εκπαίδευσης

στις ανάγκες της αγοράς εργασίας αποτελούν για παράδειγμα ζητήματα για τα οποία απαιτείται πλαίσιο ειδικών ρυθμίσεων.

Σύμφωνα με την ανταγωνιστική επιλογή το ελληνικό πανεπιστήμιο έχει εξαρτηθεί υπερβολικά από τη δημόσια χρηματοδότηση και τον έλεγχο που αυτή συνεπάγεται με αποτέλεσμα να ακυρώνονται οι δυνατότητές του και να απαξιώνεται η υποδομή και το ανθρώπινο δυναμικό που διαθέτει. Παράλληλα η εξάρτηση αυτή ευνοεί την αναπαραγωγή συνθηκών πολιτικής παρέμβασης και συναλλαγής καθώς και τρόπων διαχείρισης των δημόσιων πόρων με τρόπους που θέτουν θέματα ηθικής αλλά ενδεχομένως και νομικής τάξης. Αντίδοτο σύμφωνα με αυτή την άποψη είναι η απεμπλοκή του πανεπιστημίου από το δημόσιο και η λειτουργία του με όρους ανταγωνιστικούς τόσο στην εκπαιδευτική όσο και την ερευνητική αγορά. Αναγνωρίζεται βέβαια ότι το γενικό πλαίσιο των κανόνων λειτουργίας αυτής της αγοράς θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο ευρύτερου διαλόγου και θεσμικής κατοχύρωσης.

Η κρατικιστική εκδοχή στηρίζεται στον κοινωνικό ρόλο του πανεπιστημίου και στη σημασία της διατήρησης και ενίσχυσης του δημόσιου χαρακτήρα του. Το ζητούμενο σύμφωνα με αυτή την άποψη είναι η πλήρης απεμπλοκή του πανεπιστημίου από τις δυνάμεις της αγοράς και η ενσωμάτωσή του στο οπλοστάσιο του σύγχρονου κράτους προκειμένου να επιδιώξει τους κοινωνικούς σκοπούς για τους οποίους προορίζεται. Συνέπεια αυτής της θέσης είναι η διεκδίκηση μεγαλύτερων μεριδίων δημόσιας χρηματοδότησης και η εξασφάλιση των συνθηκών εργασίας των ακαδημαϊκών λειτουργών αλλά και της ελεύθερης και ισότιμης πρόσβασης των εκπαιδευομένων χωρίς σύνδεση με εξωτερικά κριτήρια και προϋποθέσεις απόδοσης. Ευαίσθητο σημείο της άποψης είναι ο βαθμός αυτονομίας που μπορεί να διατηρήσει το πανεπιστήμιο απέναντι στην κρατική εξουσία καθώς επίσης και η διαμόρφωση αξιοκρατικών μηχανισμών εσωτερικής αξιολόγησης εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων.

Τέλος, η ελιτιστική επιλογή προσβλέπει σε ένα πανεπιστήμιο που διαθέτει τη διακριτική ευχέρεια να συνδέεται με τον οικονομικό και κοινωνικό περίγυρο με βάση τη δική του εσωτερική δυναμική. Το πανεπιστήμιο αυτό επιδιώκει τη νομιμοποίηση του μέσα από την

προνομιακή σχέση του με τη γνώση και είναι μάλλον αρνητικό σε οποιαδήποτε επέκταση των σχέσεων του με το κράτος ή την αγορά. Πρόκειται για ένα πανεπιστήμιο φρούριο ακαδημαϊκής ελευθερίας και επιστημονικής αναζήτησης που προσβλέπει σε ποιοτική εμβάθυνση και όχι σε ποσοτική διεύρυνση της συμβολής και της παρουσίας του.

Η ελληνική εμπειρία κινείται από συνεχείς αντιπαραθέσεις ανάμεσα στις εναλλακτικές αυτές στρατηγικές για την ανάπτυξη του πανεπιστημίου. Η σχετική συζήτηση όμως παραμένει ατελής καθώς διεξάγεται συνήθως μέσω τοποθετήσεων που σπάνια διαθέτουν ή διεκδικούν το τεκμήριο της συνοχής με αποτέλεσμα οι διαφορετικές εκδοχές να επικαλύπτονται ενώ δε διαμορφώνεται ένα πλαίσιο διαλόγου μέσα στο οποίο οι διαφορετικές απόψεις να τεκμηριώνονται και να οδηγούνται στις λογικές συνέπειες τους.

Βιβλιογραφία

- Becart, A. 1998: "New universities: the challenge of local development" in **A matter of connections: Links between development agencies and universities: a partnership for economic development**, Proceedings, Welsh Development Agency, Cardiff.
- European Commission, 2000: **Two decades of reform in higher education in Europe: 1980 onwards**, Eurydice Studies, Education and Culture, Brussels
- Kafkalas, G., 1998: "The University in transition: the role of research and new relationships between the university, the state and the market" in **A matter of connections: Links between development agencies and universities: a partnership for economic development**, Proceedings, Welsh Development Agency, Cardiff.
- Κομνηνός, Ν., 1998: "Πανεπιστήμια και έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη στις περιοχές του Στόχου Ι", Διεθνές Διήμερο **Προτεραιότητες της έρευνας και κινητικότητα των ερευνητών**, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Έρευνας, Θεσσαλονίκη 30-31 Οκτωβρίου 1998
- Λαμπριανίδης Α. 1993: **Περιφερειακά πανεπιστήμια στην Ελλάδα. Από**

το αίτημα για στρατόπεδα νεοσύλλεκτων στο αίτημα για περιφερειακά πανεπιστήμια. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.

Shaap-Koenen, Y., 1998: "Less favoured regions and mobility of researchers", Διεθνές Διήμερο *Προτεραιότητες της έρευνας και κινητικότητα των ερευνητών*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Έρευνας, Θεσσαλονίκη 30-31 Οκτωβρίου 1998

Θεσμική Επικαιρότητα

Π. ΦΟΥΝΤΕΔΑΚΗ*

Σε συνέχεια των νόμων που με συνοπτικό τρόπο παρουσιάστηκαν στο πρώτο τεύχος του 'Πανεπιστημίου' καλύπτοντας την περίοδο από το καλοκαίρι του 1993 έως το τέλος του 1998, στο παρόν τεύχος εξετάζεται η πρόσφατη νομοθετική παραγωγή στα θέματα των Πανεπιστημίων, έως την αλλαγή του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων αμέσως μετά τον σχηματισμό της Κυβέρνησης που προέκυψε από τις εκλογές της 9ης Απριλίου 2000. Σε μία εποχή έντονων αντιπαραθέσεων στον χώρο της Παιδείας, με αφορμή κυρίως τις τροποποιήσεις στην μέση εκπαίδευση ('Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση'), οι νομοθετικές παρεμβάσεις στο πανεπιστημιακό τοπίο δεν συνδέονται

---

*Πηνελόπη Φουντεδάκη, Επ. Καθηγήτρια στο Πάντειο Πανεπιστήμιο

με την εν γένει οργάνωση και λειτουργία των Πανεπιστημίων. Οι νομοθετικές πρωτοβουλίες του Υπουργείου Παιδείας για τα θέματα της Ανώτατης Παιδείας, κατά την περίοδο που εξετάζεται εδώ, τείνουν κυρίως να καλύψουν δύο στόχους. Ο πρώτος αφορά την επιβεβαίωση των επιλογών του Υπουργείου για την δημιουργία Προγραμμάτων Σπουδών Επιλογής, ως τρόπου κάλυψης των αναγκών παροχής γνώσεων και τίτλων πανεπιστημιακού επιπέδου κυρίως σε ανθρώπους που βρίσκονται ήδη στην παραγωγή. Ο συγκεκριμένος τρόπος σύλληψης και εφαρμογής του θεσμού αυτού δεν ήταν σίγουρα ο καλύτερος δυνατός. Συνέπεια των νομικών αδυναμιών που συνόδευσαν τα Π.Σ.Ε. ήταν και η υπ' αριθμ. 2830/1999 απόφαση του ΣτΕ (Ε' Τμήμα) με την οποία ακυρώθηκε η Υ.Α. Β1 138/27.2.1998 που ενέκρινε την λειτουργία Π.Σ.Ε. Μηχανικών, Μηχatronικής και Ιατρικής Τεχνολογίας στο Πολυτεχνείο Κρήτης (βλ. σχετικά 'Πανεπιστήμιο', τχ.1/2000, σ. 165-166). Ο δεύτερος στόχος σχετίζεται με την πυροσβεστική αντιμετώπιση του χρονίζοντος (προφανώς για λόγους πολιτικού κόστους, ενδεχομένως και δυσχερειών 'διυπουργικής επικοινωνίας') ζητήματος της υιοθέτησης της οδηγίας 89/48/ΕΟΚ της 21.12.1988 «σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών». Ως προς τον τρόπο νομοθέτησης, δεν αποφεύγεται η ένταξη διατάξεων που αφορούν θέματα παιδείας σε απολύτως άσχετα νομοσχέδια, πρακτική που φυσικά δεν χαρακτηρίζει μόνο το Υπουργείο Παιδείας.

• *Νόμος 2721/ 3.6.1999 «Τροποποίηση και αντικατάσταση διατάξεων των νόμων 1756/1988 (ΦΕΚ 144Α), του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις», φ. 112/3.6.1999, τευχ.Α' ΕτΚ.* Στο άρθρο 53 παρ.3 του Κεφαλαίου Η', «Τελικές διατάξεις και άλλες διατάξεις» προβλέπεται η παράταση των αποσπάσεων εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης «μέχρι πέρατος και του επόμενου σχολικού έτους 31.8.2000» με απόφαση του Υπουργού Παιδείας. Οι αποσπάσεις αυτές γίνονται και προς τα Πανεπιστήμια, πρόβλεψη που στο παρελθόν είχε εγείρει έντονες διαμαρτυρίες, τόσο για τον ευνοϊκό χαρακτήρα τους, όσο και για τις αρνητικές συνέπειες των κενών που

δημιουργούν στα σχολεία, αλλά και ερωτήματα ειδικότερα για την ένταξη αποσπασμένων δασκάλων και καθηγητών μέσης εκπαίδευσης σε Α.Ε.Ι.

• *Νόμος 2740/13.9.1999 «Κρατικό Πιστοποιητικό Γλωσσομάθειας και άλλες διατάξεις», φ. 186/16.9.1999, τευχ.Α' ΕτΚ.* Στα άρθρα 1 έως 7 θεσμοθετείται το κρατικό πιστοποιητικό γλωσσομάθειας και καθορίζονται οι προϋποθέσεις για την χορήγησή του. Η επταμελής Κεντρική Εξεταστική Επιτροπή συστήνεται με απόφαση του Υπουργού Παιδείας και «αποτελείται από μέλη Διδακτικού Επιστημονικού Προσωπικού (Δ.Ε.Π.) των τμημάτων ξένων γλωσσών των Α.Ε.Ι., μέλη Εκπαιδευτικού Προσωπικού (Ε.Π.) των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Τ.Ε.Ι.), ειδικότητας ξένων γλωσσών, μέλη του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, ειδικότητας ξένων γλωσσών ή εκπαιδευτικούς της δημόσιας και ιδιωτικής εκπαίδευσης των κλάδων πανεπιστημιακής εκπαίδευσης...» (άρθρο 3 παρ.1). Στο άρθρο 9 του νόμου προβλέπεται η μετεγγραφή χωρίς εξετάσεις στο πρώτο έτος, σε αντίστοιχα Τμήματα των ελληνικών Πανεπιστημίων, των Ελλήνων φοιτητών που φοιτούσαν στο Πανεπιστήμιο της Πρίστινας κατά το έτος 1998-1999, ή σε άλλο έτος με εξετάσεις σε τρία μαθήματα. Στην ευνοϊκή αυτή ρύθμιση, που έγινε κατόπιν έντονων πιέσεων των ενδιαφερομένων ομάδων, αντέδρασαν τα Πανεπιστήμια που υποχρεώθηκαν να δεχθούν μεγάλο αριθμό φοιτητών, σε αναντιστοιχία με τις δυνατότητές τους.

• *Νόμος 2752/15.11.1999 «Αναμόρφωση του νομικού καθεστώτος των Προγραμμάτων Σπουδών Επιλογής στα Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι.», φ. 248/17.11.1999, τευχ. Α' ΕτΚ.* Με τον νόμο αυτό το Υπουργείο Παιδείας έρχεται να αντιμετωπίσει τα ζητήματα που ανέκυψαν από την απόφαση ΣτΕ 2830/1990. Με τις διατάξεις των άρθρων 1 και 2 του νόμου ρυθμίζονται αναλυτικά τα θέματα ίδρυσης, οργάνωσης και λειτουργίας των Π.Σ.Ε., προκειμένου να καθίσταται σαφής η διαφοροποίησή τους ως προς τα κλασικά ('συμβατικά') προγράμματα σπουδών, και επαναλαμβάνονται κατά βάσιν οι προβλέψεις της Υ.Α. 6495/3.11.1997. Για να θεμελιωθεί η αντιδιαστολή προς τα 'συμβατικά προγράμματα σπουδών', και να δικαιολογηθεί έτσι η διαφοροποίηση του τρόπου πρόσβασης των υποψηφίων σε αυτά σε σχέση με τους

υποψηφίους των Γενικών Εξετάσεων, η παρ.9 του άρθρου 1 ορίζει : «Στα Π.Σ.Ε., σύμφωνα με τον κατά την παρ.2 του παρόντος άρθρου κύριο σκοπό τους, που συνίσταται στην δια βίου εκπαίδευση, γίνονται κατά προτεραιότητα δεκτοί υποψήφιοι ως προς τους οποίους κυρίως τίθεται το ζήτημα της δια βίου εκπαίδευσης, ιδίως δηλαδή ηλικίας άνω των 23 ετών, Έλληνες ή αλλοδαποί κάτοχοι τίτλου απολυτηρίου Ενιαίου Λυκείου ή άλλου ισότιμου ή αντίστοιχου τίτλου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του εσωτερικού ή του εξωτερικού που ανήκουν στις ακόλουθες κατηγορίες : α) κάτοχοι απολυτηρίου Ενιαίου Λυκείου ή οι συμμετέχοντες στις Γενικές Εξετάσεις, όσο αυτές θα διεξάγονται, β) φοιτητές ή σπουδαστές σε Α.Ε.Ι. ή Τ.Ε.Ι. ή αντίστοιχα αναγνωρισμένα ιδρύματα του εξωτερικού, γ) φοιτητές ή σπουδαστές σε ελληνικά Α.Ε.Ι. ή Τ.Ε.Ι., δ) πτυχιούχοι Α.Ε.Ι. ή Τ.Ε.Ι., ε) κάτοχοι απολυτηρίου Ενιαίου Λυκείου, οι οποίοι δεν ανήκουν στις ανωτέρω κατηγορίες.» Ακολουθεί, στο επόμενο άρθρο, η περιγραφή του τρόπου επιλογής για κάθε κατηγορία υποψηφίων, με διαφορετικά κριτήρια και διαφορετικό συντελεστή βαρύτητας για καθμία κατηγορία. Τέλη εγγραφής και φοίτησης μπορούν να επιβληθούν στους φοιτητές των Π.Σ.Ε. που έχουν συμπληρώσει το 25ο έτος της ηλικίας τους, για κάλυψη λειτουργικών δαπανών, σύμφωνα με την παρ.12 του άρθρου 1.

Το άρθρο 2 του νόμου αφορά τα Π.Σ.Ε. του Πολυτεχνείου Κρήτης, προκειμένου να αντιμετωπισθούν τα ζητήματα που ανέκυψαν από την ακύρωση της υπουργικής απόφασης για την σύστασή τους. Έτσι, για την συνέχιση των σπουδών των εγγεγραμμένων στα Π.Σ.Ε. φοιτητών ιδρύονται τρία Προγράμματα στα οποία έχουν δικαίωμα να εγγραφούν μόνο όσοι ήταν φοιτητές Π.Σ.Ε., ενώ προβλέπεται και η δυνατότητα να εγγραφούν ως υπεράριθμοι σε οποιοδήποτε Π.Σ.Ε. της επιλογής τους και σε ποσοστό 15%. Η παρ.6 του άρθρου 2 ορίζει ότι «όλα τα υφιστάμενα Π.Σ.Ε. διέπονται εφεξής από τις διατάξεις του παρόντος».

• *Νόμος 2817/14.3.1999 «Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις», φ. 78/14.3.2000, τευχ. Α' ΕτΚ.* Η κατάθεση του σχετικού νομοσχεδίου είχε αναγγελθεί τρία χρόνια πριν την τελική κατάθεσή του. Ο νόμος περιλαμβάνει διατάξεις που σχετίζονται με το αντικείμενό του στο πρώτο του κεφάλαιο, ενώ

στο κεφάλαιο Β' σωρεύονται διατάξεις μιας ευρύτατης θεματολογικής 'παλέτας' για πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, για ελληνική παιδεία στο εξωτερικό και μειονοτική παιδεία, για θέματα Ο.Ε.Ε.Κ., για Τ.Ε.Ι., για το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (άρθρα 6-12) για το διοικητικό προσωπικό των Α.Ε.Ι. (άρθρο 13), για πληθώρα άλλων θεμάτων (άρθρο 14 με 52 παρ.), για ζητήματα ποσοστών επί των αμοιβών των μελών Δ.Ε.Π. και για το Ε.Σ.Υ.Π., αλλά και το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων και για τους Βοηθούς Επισκόπους (άρθρο 15), για τον ξέοντα ρόλο των Τ.Ε.Ι. στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (άρθρο 16), και τέλος για τις προεκλογικές δαπάνες των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών (άρθρο 17). Στον ελάχιστο βαρετό αυτόν νόμο, οι ρυθμίσεις που αφορούν τα Α.Ε.Ι. είναι πολλές.

Σύμφωνα με το άρθρο 13, το Ειδικό Διοικητικό Τεχνικό Προσωπικό (Ε.Δ.Τ.Π.) μετονομάζεται σε Ειδικό Τεχνικό Εργαστηριακό Προσωπικό (Ε.Τ.Ε.Π.), το έργο του είναι η παροχή έργου υποδομής στην λειτουργία των Α.Ε.Ι., ενώ τροποποιούνται οι διατάξεις που αφορούν τις θέσεις αυτές (άρθρο 20 του ν. 1268/1982) στο ίδιο άρθρο επίσης, μετονομάζεται το Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό (Ε.Ε.Π.) σε Ειδικό και Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό (Ε.Ε.Δ.Ι.Π.) και τροποποιούνται οι σχετικές διατάξεις του άρθρου 21 του ν. 2168/1982. Σύμφωνα άλλωστε με την παρ.35 του άρθρου 14, οι υπηρετούντες στα Α.Ε.Ι. μη μόνιμοι Επιμελητές, Βοηθοί και Επιστημονικοί Συνεργάτες εντάσσονται υποχρεωτικά σε μία από τις δύο κατηγορίες ή σε θέσεις Διοικητικού Προσωπικού των ιδρυμάτων.

Στο άρθρο 14 προβλέπεται η παράταση της θητείας των πανεπιστημιακών οργάνων διοίκησης μέχρι την 31η Αυγούστου του ακαδημαϊκού έτους λήξης (παρ.3), ρυθμίζονται μετεγγραφές τέκνων παλιννοστούντων ομογενών (παρ.7), τροποποιούνται διατάξεις για το Ε.Α.Π. και συστήνονται 50 θέσεις διδακτικού ερευνητικού προσωπικού (παρ.15-18 και 52-53), προβλέπεται ειδική ρύθμιση για τους αναπληρωτές καθηγητές των οποίων η εκλογή έγινε πριν τον ν. 2517/1977 (παρ.25), ορίζεται η πληρωμή των διδακτικών βιβλίων των Α.Ε.Ι. από τα ίδια (παρ.26), αφαιρείται από τους προέδρους και τους εκπροσώπους φοιτητών μη αυτοδύναμων Τμημάτων το δικαίωμα ψήφου στη Σύγκλητο (παρ.27), αναστέλλεται για έκτη φορά η εφαρμογή του

άρθρου 22 του ν. 2083/1992 για παροχή συγγραμμάτων, η οποία προεβλέπετο να ισχύει από το ακαδ. έτος 1993-94 (παρ.28), προστίθεται η δυνατότητα *πλήρους* εκπαιδευτικής απασχόλησης των Ειδικών Επιστημόνων και των Εντεταλμένων Επίκουρων Καθηγητών (παρ.38), προβλέπεται η δημοσίευση των προκηρύξεων θέσεων Δ.Ε.Π. και στην σελίδα του Υπουργείου Παιδείας στο Διαδίκτυο (παρ.43).

Στο άρθρο 15 παρ.1 τροποποιείται η παρακράτηση ποσοστών αμοιβών μελών Δ.Ε.Π., επί το ευνοϊκότερο για τα μέλη Δ.Ε.Π., σε 10% ανά αμοιβή από χρηματοδοτούμενα ερευνητικά προγράμματα και από την άσκηση κάθε είδους έργου και σε 15% ανά αμοιβή από την άσκηση ελευθέρου επαγγέλματος, ενώ προβλέπεται συμψηφισμός για τα ποσά που έχουν ήδη καταβληθεί. Με την ίδια διάταξη καταργείται “από τότε που ίσχυσε η υπ’ αριθμόν ΙΒ/10900/18.12.1997” Υ.Α. που προέβλεπε τη διαδικασία είσπραξης και βεβαίωσης των ποσών, ενώ ορίζεται η εξουσιοδοτική διάταξη για την έκδοση νέας Υ.Α., η οποία δεν έχει ακόμη (Ιανουάριος 2001) εκδοθεί. Το Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας αναδιαμορφώνεται στην παρ. 2 του άρθρου 15. Η ίδρυση Εθνικού Συμβουλίου Ανώτατης Παιδείας και Έρευνας προεβλέφθη για πρώτη φορά το 1966 σε σχέδιο νομοθετικού διατάγματος, με αρμοδιότητα, μεταξύ άλλων, να εκλέξει τους πρώτους Πρυτάνεις, Αντιπρυτάνεις, Κοσμήτορες και έως πέντε Καθηγητές στα νέα, τότε, ανώτατα ιδρύματα. Έκτοτε πολλές φορές έχει θεσμοθετηθεί με ποικίλες παρεμφερείς ονομασίες και έχει τροποποιηθεί, χωρίς να ευτυχήσει ποτέ να λειτουργήσει. Το άρθρο 1 του ν. 2327/1995 προέβλεπε την ίδρυση του Εθνικού Συμβουλίου Παιδείας (Ε.ΣΥ.Π) ως ανεξάρτητης διοικητικής αρχής υπό την εποπτεία του Υπουργού Παιδείας με συμμετοχή περίπου 145 μελών στην Ολομέλειά του. Τα προεδρικά διατάγματα που απαιτούντο για την λειτουργία του δυσκίνητου αυτού οργάνου δεν εκδόθηκαν ποτέ και έτσι περιέπεσε σε αχρησία (βλ. αναλυτικότερα ‘Πανεπιστήμιο’, τχ.1/ 2000, σ. 160-161, όπου και η αναφορά στην αποτυχημένη απόπειρα του προέδρου του Ε.ΣΥ.Π να συγκαλέσει το όργανο τον Δεκέμβριο του 1998).

Με τον εξεταζόμενο εδώ νόμο, το Ε.ΣΥ.Π. υποβιβάζεται από ανεξάρτητη αρχή σε γνωμοδοτικό όργανο προς τον Υπουργό Παιδείας με τρία Συμβούλια, Τριτοβάθμιας Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης,

Τριτοβάθμιας Τεχνολογικής Εκπαίδευσης και Πρωτοβάθμιας-Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Η διαφοροποίηση των δύο Συμβουλίων για Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. θα πρέπει να αναγνωσθεί σε συνάρτηση με την πρόβλεψη γνώμης από το αρμόδιο όργανο (περ.θ, παρ.2, άρθ.15). Ο Πρόεδρος του Ε.ΣΥ.Π. είναι «Καθηγητής Α.Ε.Ι. ή Ακαδημαϊκός ή άλλη προσωπικότητα κύρους» (ο ν. 2327 προέβλεπε μόνο τις δύο πρώτες περιπτώσεις) με εμπειρία «σε θέματα εκπαιδευτικού σχεδιασμού, εκπαιδευτικής πολιτικής και διοίκησης της εκπαίδευσης» (ο ν. 2327 όριζε εμπειρία μόνο σε θέματα διοίκησης της εκπαίδευσης) και διορίζεται με απόφαση του Υπουργού Παιδείας και γνώμη της Διαρκούς Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής (όπως και στον ν. 2327) με τριετή θητεία (αντί πενταετή του ν. 2327). Οι Πρόεδροι των Συμβουλίων διορίζονται με απόφαση του Υπουργού Παιδείας βάσει εισήγησης του Προέδρου του Ε.ΣΥ.Π. (ενώ στον ν. 2327 οι Πρόεδροι των Τμημάτων εκλέγονταν από τα μέλη του Τμήματός τους). Στην περ.ζ, της παρ.2 του άρθρου 15 προβλέπεται ότι «ο ορισμός των μελών του Ε.ΣΥ.Π. ή των επί μέρους Συμβουλίων γίνεται με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων». Ερώτημα τίθεται για την διάζευξη ανάμεσα στα μέλη του Ε.ΣΥ.Π. από την μία και των Συμβουλίων του από την άλλη, στο μέτρο που φαίνεται να ταυτίζεται το Ε.ΣΥ.Π. με τα τρία του Συμβούλια στο ίδιο σημείο του νόμου προβλέπεται να ορισθεί με προεδρικό διάταγμα «η έδρα και η συγκρότηση του Ε.ΣΥ.Π. και των επί μέρους Συμβουλίων του, αποτελούμενων από εκπροσώπους των συναρμόδιων Υπουργείων και των εκπαιδευτικών φορέων της χώρας, καθώς και από προσωπικότητες από τον εκπαιδευτικό χώρο». Τα μέλη Δ.Ε.Π. που κατέχουν θέση Προέδρου ή μελών του Ε.ΣΥ.Π. και βρίσκονται σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης, το διατηρούν (περ.η, παρ.2, άρθ.15), ενώ η αποζημίωσή τους καθορίζεται με υπουργική απόφαση. Η στενή σύνδεση με το Υπουργείο Παιδείας εκδηλώνεται τόσο σε διοικητικό επίπεδο, αφού την διοικητική υποστήριξη έχει η Κεντρική Υπηρεσία του ΥΠΕΘ, όσο και σε επιστημονικό επίπεδο, αφού η επιστημονική υποστήριξη γίνεται από επιτροπές που συγκροτεί ο ΥΠΕΘ με «επιστήμονες αναγνωρισμένου κύρους, εξειδικευμένους σε συναφή θέματα», ή και από το «Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ή το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας

ή την Κεντρική Υπηρεσία του ΥπεΠΘ» (περ.στ., παρ.2, άρθ.15). Με την κατάργηση του συνόλου των διατάξεων του άρθρου 1 του ν. 2327/1995 προφανώς παύει να υφίσταται η κατάργηση του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α., που προβλεπόταν στον ν. 2327 (άρθ. 1 παρ.21) και που τελούσε υπό την αίρεση της σχετικής διαπιστωτικής πράξης του ΥπεΠΘ, αλλά και των άλλων μονάδων των οποίων προεβλέπετο η κατάργηση (Συμβούλιο Τεχνολογικής Εκπαίδευσης, Ινστιτούτο Τεχνολογικής Εκπαίδευσης).

Στο άρθρο 16 επιχειρείται με σολομώντεια λογική να αντιμετωπισθεί η ένταξη των Τ.Ε.Ι. στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Έτσι, ενώ το Σύνταγμα αναφέρεται σε *ανώτατη* εκπαίδευση που παρέχεται από τα Α.Ε.Ι. (άρθ.16 παρ.5) και ο νόμος 1268/1982 ορίζει ότι «η *ανώτατη* εκπαίδευση παρέχεται στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα» (άρθ.1 παρ.2), στο άρθ.16 του ν. 2817 ορίζεται : «1. Η *τριτοβάθμια* εκπαίδευση αποτελείται από δύο παράλληλους τομείς : α) τον πανεπιστημιακό τομέα, ο οποίος περιλαμβάνει τα Πανεπιστήμια, τα Πολυτεχνεία και την Ανωτάτη Σχολή Καλών τεχνών και β) τον τεχνολογικό τομέα, ο οποίος περιλαμβάνει τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. 2. Τα Ιδρύματα των ως άνω τομέων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης λειτουργούν συμπληρωματικά, με διακριτές φυσιογνωμίες και με ρόλους, σκοπό και αποστολή που διαφοροποιούνται σύμφωνα με τα προβλεπόμενα ...» Στην παρ. 3 επιχειρείται η διαφοροποίηση των Α.Ε.Ι. από τα Τ.Ε.Ι. βάσει του αντικειμένου έμφασης που δίδεται σε καθένα, «έμφαση στην προαγωγή και ανάπτυξη της επιστήμης» τα Α.Ε.Ι., «έμφαση στην εκπαίδευση στελεχών εφαρμογών υψηλής ποιότητας στάθμης» τα Τ.Ε.Ι. Ειδικότερα για την διάρκεια σπουδών που αποτέλεσε και την αφορμή για την συγκεκριμένη νομοθετική πρωτοβουλία, ορίζεται ότι στον πανεπιστημιακό τομέα η διάρκεια σπουδών δεν μπορεί να είναι μικρότερη των οκτώ εξαμήνων, ενώ στον τεχνολογικό τομέα δεν μπορεί να είναι μικρότερη των επτά εξαμήνων, που σημαίνει βεβαίως ότι δεν εμποδίζεται να είναι μεγαλύτερη των επτά εξαμήνων. Με τον τρόπο αυτό εμφανίζεται να ενσωματώνεται η οδηγία 89/48/ΕΟΚ και να αντιμετωπίζεται η αρνητική αντίδραση του Συμβουλίου της Επικρατείας στο ενδεχόμενο «ανωτατοποίησης» των Τ.Ε.Ι. Είναι δύσκολο, πάντως, να γίνει δεκτό ότι οι λεκτικές αυτές ακροβασίες, που δύσκολα στέκονται σε νοηματικό έλεγχο, θα

αποτελέσουν την λύση του πολυσύνθετου προβλήματος της ανώτατης (ή τριτοβάθμιας;) εκπαίδευσης σε συνάρτηση αφ' ενός με την ύπαρξη πολυποίκλων ομάδων αντικρουομένων συμφερόντων και αφ' ετέρου με το γεγονός ότι οι διατάξεις του άρθρου 16 του Συντάγματος δεν αποτελούν αντικείμενο της εν εξελίξει αναθεώρησης.

Υ. Α. Φ 152/Β6/198/ 4.4.2000 «Πρόσβαση των κατόχων απολυτηρίου Ενιαίου Λυκείου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ορισμός ειδικών κατηγοριών και του τρόπου πρόσβασής τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση», φ. 472/6.4.2000, τευχ.Β' ΕτΚ. Αυτή η Υ.Α. είναι η προτελευταία του Γεράσιμου Αρσένη ως Υπουργού ΕΠΘ και υπεγράφη πέντε ημέρες πριν τις εκλογές. Στο πρώτο της κεφάλαιο (άρθρα 1-9) καθορίζονται θέματα πρόσβασης των κατόχων απολυτηρίου Ενιαίου Λυκείου σε Α.Ε.Ι., Τ.Ε.Ι. και άλλες σχολές.

Στο δεύτερο κεφάλαιο (άρθρα 10-17) ορίζονται οι ειδικές κατηγορίες υποψηφίων και ο τρόπος πρόσβασής τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Οι διατάξεις αυτές έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα Πανεπιστήμια, στο μέτρο που οι υπαγόμενοι σε αυτές τις κατηγορίες εισάγονται καθ' υπέρβαση του αριθμού των κανονικώς εισαγομένων σε κάθε Τμήμα Α.Ε.Ι. ή Τ.Ε.Ι. στα ποσοστά που ορίζονται στο άρθρο 12 της Υ.Α. με συνέπεια την επιβάρυνση των Τμημάτων, που καλούνται να δεχθούν και να εκπαιδεύσουν αριθμό φοιτητών μεγαλύτερο από αυτόν που μπορούν αντικειμενικά να υποδεχθούν. Οι κατηγορίες αυτές είναι : 1. Έλληνες εξωτερικού απόφοιτοι ενιαίων λυκείων εξωτερικού, 2. Παιδιά Ελλήνων υπαλλήλων στο εξωτερικό, 3. Απόφοιτοι ξένων σχολείων αλλοδαπής ελληνικής καταγωγής, 4. Αλλοδαποί - αλλογενείς, 5. Μουσουλμανική μειονότητα Θράκης, 6. Κύπριοι, 7. Ομογενείς υπότροφοι, 8. Αλλογενείς - αλλοδαποί υπότροφοι, 9. Φοιτητές Ειδικών Προγραμμάτων (πρώην ΠΣΕ) Πολυτεχνείου Κρήτης, 10. Πάσχοντες από σοβαρές ασθένειες.

Είναι αναμφισβήτητη η κοινωνική σημασία που έχει για ορισμένες κατηγορίες η κατ' εξαίρεση εισαγωγή στα Α.Ε.Ι. Ειδικότερα για την κατηγορία της μουσουλμανικής μειονότητας θα ήταν ευκαίιο το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων να προτείνει την απάλειψη του γεωγραφικού προσδιορισμού στην περιοχή της Θράκης, προκειμένου να συμπεριληφθεί κάθε απόφοιτος ενιαίου λυκείου ανήκων

στη μουσουλμανική μειονότητα, ασχέτως του δήμου στον οποίον είναι εγγεγραμμένος.

Ειδικό, ακανθώδες, θέμα συνιστά η υπαγωγή των φοιτητών ΠΣΕ του Πολυτεχνείου Κρήτης στις ειδικές κατηγορίες εισακτέων, που ισχύει μόνο για το έτος 2000. Πριν την έκδοση της εν λόγω Υ.Α., το Συμβούλιο της Επικρατείας με σειρά αποφάσεών του (βλ. σχετικά 'Πανεπιστήμιο', τχ.1/ 2000, Θεσμική Επικαιρότητα), έκρινε ότι οι προκηρξείεις και οι εγγραφές των φοιτητών στα ΠΣΕ είναι παράνομες διότι ήδη είχε καταργηθεί η Υ.Α. που αφορούσε τα ΠΣΕ, ενώ συγχρόνως κρίθηκε ότι ο νόμος 2752/1999 είναι αντισυνταγματικός στο συγκεκριμένο σημείο για τα ΠΣΕ. Συνεπώς δεν θα μπορούσαν να ιδρυθούν νέα Τμήματα στο Πολυτεχνείο Κρήτης, ενώ οι φερόμενοι ως φοιτητές του Πολυτεχνείου Κρήτης είχαν στερηθεί τον τίτλο του φοιτητή αφού το ΣτΕ ακύρωσε την εγγραφή τους. Με την Υ.Α. αυτή παραμερίζεται το Συμβούλιο της Επικρατείας, με συνέπεια την παράνομη εξομοίωση των σπουδαστών των πρώην ΠΣΕ του Πολυτεχνείου Κρήτης με υποψηφίους που για ειδικούς, πραγματικούς, λόγους εξετάζονται για την εισαγωγή τους στα Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. με εξαιρετικά ευνοϊκούς όρους.

Στο τρίτο κεφάλαιο (άρθρα 18-31) καθορίζεται η σύσταση των συλλογικών οργάνων που απαιτούνται για την εφαρμογή των διατάξεων του πρώτου και δεύτερου κεφαλαίου της Υ.Α.

Υ. Α. Φ 252.25/Β6/200/ 4.4.2000 «Εισαγωγή αθλητών με αγωνιστικές διακρίσεις στην Τριτ/θμια Εκπ/ση, διευκολύνσεις και μετεγγραφές αθλητών-φοιτητών ή σπουδαστών ΑΕΙ-ΤΕΙ και της ΑΣΕΤΕΜ/ΣΕΛΕΤΕ, φ. 473/6.4.2000, τευχ.Β' ΕτΚ. Σε αυτή την Υ.Α. καθορίζονται οι προϋποθέσεις και η διαδικασία επιλογής για την εισαγωγή αθλητών με αγωνιστικές διακρίσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς και για τις μετεγγραφές και διευκολύνσεις που παρέχονται στους φοιτητές-αθλητές για την άσκηση της αθλητικής τους δραστηριότητας.

«Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση»: Η σκληρή πραγματικότητα και προτάσεις διεξόδου

Γ. ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ*

Όταν πριν δυο χρόνια ξεκίνησε η «εκπαιδευτική μεταρρύθμιση», η ηγεσία του Υπ. Παιδείας ισχυριζόταν: *«Οι απόφοιτοι του Ένιαιου Λυκείου' από το καλοκαίρι του 2000 δεν θα δίνουν Γενικές Εξετάσεις. Καθιερώνεται, επομένως, η ΑΝΟΙΧΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ».*

Η ΟΛΜΕ θεώρησε υποχρέωσή της να ενημερώσει τους γονείς και τους μαθητές μας, με ένα φυλλάδιο με τον τίτλο *«Οι σκληρές αλήθειες για το Ένιαιό Λύκειο»*, για τις αρνητικές συνέπειες που θα είχε η εφαρμογή αυτής της εκπαιδευτικής πολιτικής. Σημειωνόταν, συγκεκριμένα, στο φυλλάδιο αυτό:

Φυσικά και δε θα δίνουν οι μαθητές πλέον ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ σε τέσσερα μαθήματα. Θα δίνουν όμως... ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΣΕ 26 ως 27 ΜΑΘΗΜΑΤΑ στη Β' και στη Γ' τάξη! Οι εξουθενωτικές αυτές εξεταστικές διαδικασίες δεν μπορούν να κρυφτούν ούτε να αμβλυνθούν με τον κατακερματισμό των εξεταστικών κέντρων και τη διεξαγωγή τους κατά σχολείο. Δε θα πρόκειται για ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ εξετάσεις. ΟΙ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΑΠΡΟΣΩΠΕΣ, ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΕΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ, που επιπλέον

---

* Γρηγόρης Καλομοίρης, Γενικός Γραμματέας ΟΛΜΕ

θα γίνονται και κριτήριο προαγωγής και απόλυσης.

Με την επιβολή ενός τέτοιου εξεταστικού πλέγματος, ο αποκλεισμός των μαθητών από τα ΑΕΙ-ΤΕΙ, αντί να γίνεται μετά το Λύκειο, θα πραγματοποιείται πλέον πολύ πιο έγκαιρα, με το που θα τελειώνουν το Γυμνάσιο ή, το πολύ, την Α' Λυκείου.

Το Υπουργείο Παιδείας ισχυρίζεται ότι ο αριθμός των αποφοίτων του 'Ενιαίου Λυκείου' θα εξισωθεί τελικά, το 2000, με τον αριθμό των θέσεων στην ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. Πράγματι, ο αριθμός των αποφοίτων του Λυκείου, από 120.000 που είναι σήμερα, θα περιοριστεί μέσω των έντονων εξεταστικών φραγμών σε 80.000 (μείωση των αποφοίτων κατά 40.000!), όσες δηλαδή και οι θέσεις που προβλέπονται στην ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.

Ξεχνά όμως το Υπουργείο Παιδείας να αναφέρει ότι η εξίσωση θα γίνεται αθροιστικά, δηλαδή όλοι οι απόφοιτοι θα γίνονται φοιτητές, αλλά όχι και σε όποια σχολή θέλουν. Για τις σχολές όπου υπάρχει μεγάλη ζήτηση και ιδιαίτερα για τα ΑΕΙ ο ανταγωνισμός θα εντείνεται. Απόδειξη: τα 2 μαθήματα με τους συντελεστές βαρύτητας καθώς και το περιβόητο τεστ δεξιοτήτων.

Σήμερα κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι η ΟΛΜΕ είχε απόλυτο δίκαιο στις εκτιμήσεις και τις προβλέψεις που έκανε. Η σημερινή πραγματικότητα δείχνει ότι επαληθεύτηκε σε όλα αυτά, εκτός από την ακριβή πρόβλεψη του αριθμού των αποφοίτων του Λυκείου. Δυστυχώς, ο αριθμός των 80.000, που είχε προβλεφθεί, αποδείχτηκε υπερβολικά αισιόδοξος. Τον Ιούλιο του 2000, δυο χρόνια μετά την έναρξη της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, πήραν απολυτήριο 70.000 περίπου μαθητές, ενώ για το τρέχον σχολικό έτος προβλέπεται να αποφοιτήσουν 65.000 – 66.000 μαθητές.

Το Υπ. Παιδείας υποσχόταν σε όσους δε θα φοιτούσαν στο Λύκειο μια "αξιόπιστη" εναλλακτική επιλογή: Τα Τεχνολογικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ). Μπορεί κανείς να αμφισβητήσει σήμερα την εκτίμηση που η ΟΛΜΕ είχε κάνει πριν δυο χρόνια στο ίδιο ενημερωτικό φυλλάδιο; Υποστηριζόταν τότε:

"Ο δρόμος των ΤΕΕ όχι μόνο δεν αναβαθμίζει την τεχνολογική και επαγγελματική εκπαίδευση, αλλά, αντίθετα, θα καταλήξει σε μια δεύτερη εκπαιδευτική ταχύτητα για όσους χάνουν ή δεν μπορούν να

ανεβούν στο «τρένο» του Ενιαίου Λυκείου, οδηγώντας τους μαθητές στο μονόδρομο των ΙΕΚ."

Είναι σαφές σήμερα ότι στο διάστημα που μεσολάβησε εφαρμόζεται μια αλλοπρόσαλλη πολιτική στα ΤΕΕ, τα οποία υποτίθεται ότι θα αναβάθμιζαν την παρεχόμενη Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση, με αποτέλεσμα να μην έχουν εξασφαλιστεί ακόμη και οι πιο στοιχειώδεις λειτουργίες τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα τρία τελευταία χρόνια τα ΤΕΕ «λειτούργησαν» χωρίς διδακτικά βιβλία - άλλωστε, για το 50% των απαιτούμενων βιβλίων δεν έχει γίνει ακόμη ούτε καν προκήρυξη για τη συγγραφή τους-, χωρίς το απαιτούμενο προσωπικό -αφού δεν έγιναν για δύο χρόνια διορισμοί εκπαιδευτικών-, χωρίς επαρκείς πόρους και χωρίς την αναγκαία υποδομή σε εργαστήρια και εξοπλισμό.

Στο ίδιο διάστημα εκδίδονταν συνεχώς νέες εγκύκλιοι, καθεμιά από τις οποίες αναιρούσε την προηγούμενη, με αποτέλεσμα να εντείνεται η σύγχυση και η αβεβαιότητα για μαθητές και εκπαιδευτικούς. Τρεις διαφορετικές Υπουργικές Αποφάσεις μόνο την τελευταία τριετία μετέβαλαν διαδοχικά το καθεστώς των ειδικοτήτων στα ΤΕΕ.

Η αύξηση κατά 60% περίπου των μαθητών που υποχρεώθηκαν να επιλέξουν τα ΤΕΕ φοιτώντας στην Α' τάξη τους τη σχολική χρονιά 1999-2000 σε σύγκριση με αυτούς που φοίτησαν στην Α' τάξη των ΤΕΛ τη σχολική χρονιά 1997-98 (βλ. Πίνακα 13), δείχνει ότι το εξοντωτικό εξεταστικό σύστημα των πανελλαδικών εξετάσεων στη Β' και στη Γ' Λυκείου λειτουργεί αποθαρρυντικά για ένα μεγάλο μέρος των μαθητών, που προέρχονται κυρίως από τα χαμηλότερα οικονομικά - κοινωνικά στρώματα και τις αγροτικές περιοχές, και τα στρέφει βίαια προς τα ΤΕΕ.

Τα αποτελέσματα στη Β' και στη Γ' Λυκείου των πανελλαδικού χαρακτήρα εξετάσεων, που επιβλήθηκαν στην εκπαιδευτική κοινότητα «διά πυρός και σιδήρου», ανακυκλώνουν διαρκώς τις αρνητικές συνέπειες της εφαρμογής της λεγόμενης «εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης» σε βάρος των μαθητών, των εκπαιδευτικών, των γονέων, του ίδιου του μορφωτικού ρόλου του σχολείου. Αποδεικνύουν όμως παράλληλα ότι οι υποτιθέμενες βελτιωτικές κινήσεις του Υπ. Παιδείας, κάτω από την πίεση των κινητοποιήσεων, δεν άλλαξαν την

εξοντωτική πραγματικότητα ενός εξεταστικού συστήματος που ταυτίζει τη διαδικασία προαγωγής και απόλυσης των μαθητών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση με την εντελώς διαφορετικών απαιτήσεων διαδικασία πρόσβασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Μετά από δύο χρόνια εφαρμογής της «μεταρρύθμισης» αποτυπώνεται με σαφήνεια στα αποτελέσματά της ο στόχος της αποπομπής του 40% των μαθητών από το Λύκειο. Τη σχολική χρονιά 1999-2000 αποφοίτησαν συνολικά από τα λύκεια (δημόσια και ιδιωτικά) μόνο 70.000 μαθητές, ενώ τη σχολική χρονιά 1998-1999, 117.000. Συνεπώς, παρατηρείται μείωση των μαθητών κατά 47.000 περίπου (ποσοστό 40%). Επιπλέον, τα τραγικά ποσοστά «αποτυχίας» στη Β' Λυκείου (ποσοστό αποτυχίας 18,4%), σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία (βλ. Πίνακα 1), σε συνδυασμό με την αισθητά αυξημένη «αποτυχία» στην Α' τάξη του Λυκείου σχολική χρονιά 1998-1999 (ποσοστό αποτυχίας 13,4%), επιβεβαιώνουν ότι ο ρόλος των πανελλαδικών εξετάσεων της Β' Λυκείου είναι αποκλειστικά η παρεμπόδιση της ολοκλήρωσης των σπουδών στο Λύκειο για μεγάλο αριθμό μαθητών. Το γεγονός ότι υπερ-επταπλασιάζεται το ποσοστό απόρριψης των μαθητών τη σχολική χρονιά 1999-2000 (18,4%) σε σύγκριση με το μέσο όρο του ποσοστού απόρριψης στο Λύκειο την τελευταία εξαετία (2,5%) επιβεβαιώνει με δραματικό τρόπο την παραπάνω εκτίμηση (βλ. Πίνακες 4,5 και 6).

Οι μαθητές που φοίτησαν τη σχολική χρονιά 1999-2000 στη Β' Λυκείου αποτελούν τα κατ' εξοχήν θύματα των «μεταρρυθμιστικών εμμονών» των εμπνευστών αυτής της πολιτικής. Για ποιο λόγο άραγε έπρεπε να αντιμετωπιστεί τόσο εχθρικά η φιλοδοξία τους να ολοκληρώσουν το Ενιαίο Λύκειο και να διεκδικήσουν τη συνέχιση των σπουδών τους στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση;

Σχετικά με όσους αποφοίτησαν από τη Γ' Λυκείου, αξίζει να προσεχθούν τα εξής:

26.719 μαθητές της Β' Λυκείου (ποσοστό 30,3%) απέτυχαν στις εξετάσεις Ιουνίου 1999. Από αυτούς κατόρθωσαν τελικά, χάρη στις ευνοϊκές ρυθμίσεις («δεύτερη ευκαιρία») στις οποίες υποχρεώθηκε το Υπ. Παιδείας κάτω από την πίεση των κινητοποιήσεων και εξαιτίας της κατάστασης που δημιούργησε ο σεισμός, να προαχθούν 12.133 μαθητές,

που φοίτησαν εφέτος στη Γ' τάξη Λυκείου.

Τη σχολική χρονιά 1999-2000 δε, αποφοίτησαν από το Λύκειο 2.300 περίπου μαθητές (ποσοστό 3,6%). Αυτό σημαίνει ότι η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών που «κόπηκαν» καταρχήν τον Ιούνιο του 1999 κατόρθωσαν τελικά να ανταποκριθούν στις πολύ πιο υψηλές απαιτήσεις της Γ' τάξης του Λυκείου και να πάρουν Απολυτήριο. Άρα, σε καμιά περίπτωση δε θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν «ανίκανοι». Και όμως, αν δεν είχαν εφαρμοστεί οι συγκεκριμένες ευνοϊκές ρυθμίσεις, κάτω από την πίεση των τότε κινητοποιήσεων, θα είχαν αποκλειστεί και αυτοί από το Λύκειο. Επιβεβαιώνεται, συνεπώς, ότι το εξεταστικό σύστημα που εφαρμόστηκε είναι αναξίπιστο και αποκλειστικός του στόχος είναι η αποπομπή χιλιάδων μαθητών από το Λύκειο και τις περαιτέρω σπουδές, σε μια περίοδο που σε όλες τις προηγμένες χώρες οι στόχοι που τίθενται είναι να αυξηθεί ο αριθμός των αποφοίτων του Λυκείου, ανεβάζοντας έτσι το μορφωτικό επίπεδο της κοινωνίας στο σύνολό της.

Αλλά και αυτοί που κατόρθωσαν τη σχολική χρονιά 1999-2000 να πάρουν το πολυπόθητο απολυτήριο του Λυκείου αντιμετώπισαν τα παράλογα του νέου συστήματος. Καταρχήν, είχαμε μαθητές με πολύ υψηλή βαθμολογία (αριστούχους) που δεν κατόρθωσαν να εισαχθούν στη σχολή πρώτης επιλογής τους, ενώ ο εξεταστικός «Γολγοθάς» των 9 εξεταζόμενων μαθημάτων λειτουργεί απαγορευτικά για μια δεύτερη προσπάθεια. Από την άλλη, ένας μεγάλος αριθμός αποφοίτων βρέθηκαν σε σχολές των ΑΕΙ και ΤΕΙ χωρίς επαρκή εκπαιδευτική και εργαστηριακή υποδομή και μόνιμο διδακτικό προσωπικό, που παρέχουν πτυχία χωρίς αντίκρισμα, για να παρακολουθήσουν σχολές άκρας εξειδίκευσης, με προγράμματα σπουδών που μέχρι πρότινος αντιστοιχούσαν στην ύλη ενός μαθήματος. Είναι τμήματα που δημιουργήθηκαν «εν μιά νυκτί» για να απορροφηθούν τα κοινοτικά κονδύλια του ΕΠΕΑΕΚ και των οποίων η βιωσιμότητα είναι πολύ αμφίβολη, όταν θα εκλείψουν οι κοινοτικοί πόροι.

Αυτό που σήμερα έχει καταστεί επιτακτική ανάγκη είναι να καταργηθεί επιτέλους το θεσμικό πλαίσιο που αναπαράγει και ενισχύει τις εκπαιδευτικές και κοινωνικές ανισότητες (νόμοι 2525/1997 και 2640/1998) και επιβάλλει τη λειτουργία του «διπλού δικτύου» («Ενιαίο

Λύκειο» – ΤΕΕ) και το εξοντωτικό εξεταστικό σύστημα του «Ενιαίου Λυκείου». Στη θέση του πρέπει να διαμορφωθεί ένα νέο θεσμικό πλαίσιο, με βάση τις προτάσεις και τις θέσεις των φορέων της εκπαίδευσης, μέσα από δημοκρατικό και ουσιαστικό διάλογο. Οι λόγοι που επιβάλλουν μια άλλη εκπαιδευτική πολιτική είναι πολλοί, αλλά θα περιοριστώ στην επισήμανση των πιο σημαντικών, όπως προκύπτουν με βάση τις πρόσφατες εξελίξεις:

1. Με την ακολουθούμενη εκπαιδευτική πολιτική οδηγούνται εκτός Λυκειακής Εκπαίδευσης δεκάδες χιλιάδες μαθητές. Συγκεκριμένα:

• Αν συγκρίνουμε τη μαθητική ροή της τελευταίας γενιάς μαθητών Λυκείου που ακολούθησαν το προηγούμενο σύστημα (οι οποίοι αποφοίτησαν τη σχολική χρονιά 1998-1999) με την αντίστοιχη ροή των μαθητών που αποφοίτησαν τη σχολική χρονιά 1999-2000 ακολουθώντας το νέο σύστημα, συμπεραίνουμε ότι, ενώ με το προηγούμενο σύστημα πήραν απολυτήριο Λυκείου οι εννέα στους δέκα μαθητές, σήμερα με δυσκολία αποφοιτά ένας στους δύο μαθητές Λυκείου (βλ. Πίνακα 10).

• Επίσης, αν συγκρίνουμε τον αριθμό των μαθητών που αποφοίτησαν από το Γυμνάσιο τη σχολική χρονιά 1996-'97 με τον αντίστοιχο αριθμό όσων τελικά αποφοίτησαν από το Λύκειο τη σχολική χρονιά 1999-2000, διαπιστώνουμε ότι στα τρία χρόνια που μεσολάβησαν εγκατέλειψαν τη λυκειακή εκπαίδευση το 45,8% των μαθητών αυτής της γενιάς. Αυτό το ποσοστό μάλιστα σε ορισμένες υποβαθμισμένες περιοχές της χώρας παίρνει δραματικές διαστάσεις, όπως φαίνεται από τον Πίνακα 12 (π.χ., Ευρυτανία 54,7%, Φωκίδα 52,9%).

2. Διευρύνονται οι μορφωτικές και κοινωνικές ανισότητες, εφόσον οι μαθητές που προέρχονται από τα χαμηλότερα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα έχουν τώρα λιγότερες δυνατότητες να αποκτήσουν το Απολυτήριο του Λυκείου και να φθάσουν στην πόρτα των ΑΕΙ και ΤΕΙ. Έτσι, 46,8% είναι το ποσοστό απόρριψης σε 73 ορεινά και απομακρυσμένα λύκεια έναντι 18,4% του πανελλαδικού μέσου όρου.

Το ποσοστό απόρριψης στις εργατικές συνοικίες του Λεκανοπεδίου και στις απομακρυσμένες περιοχές της Αττικής (Ελευσίνα, Μέγαρα, Αγ. Βαρβάρα, Δραπετσώνα, Κερατσίνι, Αιγάλεω,

Πέραμα, Νίκαια, Ερυθρές, Μαραθώνα) κυμαίνεται από 20-45%, ενώ στις περιοχές που κατοικούνται από στρώματα ανώτερου οικονομικο-κοινωνικού και μορφωτικού επιπέδου (Βάρη, Διόνυσος, Πεντέλη, Π. Ψυχικό, Χαλάνδρι, Βριλήσσια, Παπάγου, Μελίσσια) τα αντίστοιχα ποσοστά κυμαίνονται από 2 μέχρι 10,4% (βλ. Πίνακες 7, 8 και 9).

3. Η ενίσχυση του επιλεκτικού ρόλου του Λυκείου οδηγεί τους μαθητές στην ευέλικτη και, δυστυχώς, υποβαθμισμένη κατάρτιση που παρέχουν τα ΤΕΕ, καθιστώντας την αναγκαστική μορφωτική «διέξοδο», κυρίως για την πλειονότητα των οικονομικά αδύνατων μαθητών.

4. Η υπέρμετρη ενίσχυση των εξεταστικών διαδικασιών σε βάρος του διδακτικού – παιδαγωγικού έργου, τόσο στα λύκεια όσο και στα ΤΕΕ, ακυρώνει το μορφωτικό έργο του σχολείου και το μετατρέπει σε απωθητικό χώρο, με κύριο έργο του να παρέχει πιστοποίηση διά των εξετάσεων.

5. Οι εξαντλητικές εξετάσεις που επιβλήθηκαν στο Λύκειο, με την καλλιέργεια του ανταγωνιστικού ήθους ανάμεσα στους μαθητές, το υπέρμετρο άγχος και την ψυχοσωματική εξουθένωση που επιφέρουν, έχουν ως αποτέλεσμα οι μαθητές να χάνουν σήμερα κάθε ουσιαστική επαφή με τη μόρφωση, και μάλιστα στην πιο κρίσιμη γι' αυτό ηλικία της ζωής τους. Το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα, αντί να τους προσφέρει το ευρύτερο δυνατό φάσμα μαθησιακών εμπειριών και να τους ανοίγει μορφωτικούς ορίζοντες, τους επιβάλλει μια τυποποιημένη διαδικασία προπαρασκευής για τις Πανελλαδικές Εξετάσεις.

6. Δεκάδες λύκεια σε ολόκληρη τη χώρα οδηγούνται σε συρρίκνωση ή σε οριστικό κλείσιμο, κυρίως σε ακριτικές ή ορεινές περιοχές, σε νησιά και στις εργατικές συνοικίες των αστικών κέντρων, με ό,τι αρνητικό συνεπάγεται κάτι τέτοιο για μια ισόρροπη και αρμονική ανάπτυξη της χώρας.

7. Οι μαθητές που φοιτούν στα ΤΕΕ θεωρούνται «παιδιά ενός κατώτερου Θεού» για την Πολιτεία. Μόνο των 18% όσων φοίτησαν στο δεύτερο κύκλο των ΤΕΕ έχουν το δικαίωμα να εισαχθούν στο προπαρασκευαστικό εξάμηνο των ΤΕΙ. Δηλαδή, μόλις 3.000 μαθητές, από το σύνολο των 16.500 που φοίτησαν στο δεύτερο κύκλο των ΤΕΕ. Αλλά και το πτυχίο που παίρνουν οι απόφοιτοι των

ΤΕΕ δεν είναι ισότιμο με το απολυτήριο του Λυκείου, ενώ ουσιαστικά δεν έχουν δυνατότητα πρόσβασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ούτε καν κατοχυρωμένα επαγγελματικά δικαιώματα.

Μετά από όλα αυτά, είναι σαφές ότι η τακτική της αντιμετώπισης των δραματικά επώδυνων επιπτώσεων της «εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης» με ημίμετρα δεν πρόκειται να μεταβάλει την εκπαιδευτική πραγματικότητα. Άλλωστε, οι ρυθμίσεις στις οποίες υποχρεώθηκαν να προχωρήσουν οι αρμόδιοι μέχρι σήμερα είχαν ως μοναδικό στόχο τους την άμβλυνση των πιο εξώφθαλμων αδιεξόδων και αντιφάσεων της εκπαιδευτικής πολιτικής, αφήνοντας ουσιαστικά άθικτους τους βασικούς μηχανισμούς που δημιουργούν και αναπαράγουν αυτά τα αδιέξοδα και, κυρίως, το εξουθενωτικό, παιδαγωγικά αναξιόπιστο και κοινωνικά άδικο εξεταστικό σύστημα. Έχει καταδειχτεί πλέον περίτρανα η αποτυχία της «εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης» και γι' αυτό πεποίθησή μου είναι ότι αυτή η «εκπαιδευτική μεταρρύθμιση» δεν «αναμεταρρυθμίζεται», αλλά ανατρέπεται.

Είναι φανερό ότι, για να μην συνεχίζεται η ένταση και η αναστάτωση, το άγχος και η εξουθένωση των μαθητών, των γονέων και των εκπαιδευτικών, αλλά και για να μη συνεχιστεί και ολοκληρωθεί το έγκλημα της βίαιης αποκοπής ενός μεγάλου μέρους της νεολαίας μας από τη γνώση, χρειάζεται ριζική αλλαγή πορείας.

Επιβάλλεται πλέον να διαμορφωθεί μια πολιτική αποκατάστασης του μορφωτικού ρόλου του σχολείου, μια πολιτική που θα αντιμετωπίζει ριζικά και αποτελεσματικά τα σοβαρά προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί, ενώ ταυτόχρονα θα οδηγεί σε ένα ποιοτικά αναβαθμισμένο Δημόσιο Σχολείο.

Ο Υπουργός Παιδείας, μετά τις πρώτες κινήσεις δημόσιων σχέσεων και κατευνασμού, ακολουθεί πιστά το δρόμο του προκατόχου του προωθώντας νέες ρυθμίσεις – ημίμετρα, που αφήνουν ουσιαστικά αναλλοίωτη την εκπαιδευτική πραγματικότητα.

Οι «βελτιώσεις» που ανακοίνωσε πρόσφατα το ΥΠΕΠΘ δεν αντιμετωπίζουν τα συσσωρευμένα προβλήματα που έχει δημιουργήσει η «μεταρρύθμιση» και η γενικότερη εκπαιδευτική πολιτική.

Στις 8 Σεπτεμβρίου 2000 ο Υπουργός Παιδείας ανακοίνωσε τις

νέες «βελτιωτικές» αλλαγές και τρεις μέρες μετά ζήτησε την εφαρμογή τους. Η λογική των «μπαλωμάτων» και των προσθαφαιρέσεων της τελευταίας στιγμής που ακολουθεί η κυβέρνηση, με την επιδίωξη κάθε φορά της προσωρινής εκτόνωσης της κατάστασης και κάτω από το πολιτικό άγχος να προλάβει και να λειτουργήσει «πυροσβεστικά» στις νέες κρίσεις που γεννά η αντιεκπαιδευτική πολιτική της, αποδεικνύει την παταγώδη αποτυχία της.

Η Κυβέρνηση αρνείται να απαλλαγεί από τη δυσάρεστη κληρονομιά της «μεταρρύθμισης Αρσένη», που έχει οδηγήσει την εκπαίδευση σε κατάσταση σαφώς χειρότερη απ' ό,τι βρισκόταν πριν, προκαλώντας ταυτόχρονα μια τεράστια οικονομική αιμορραγία στις οικογένειες και μια υπέρογκη σπατάλη ανθρώπινων και υλικών πόρων.

Τα συμπεράσματα τα οποία προέκυψαν από τα αποτελέσματα των φετινών εξετάσεων αλλά και η γενικευμένη αποδιοργάνωση των ΤΕΕ μαρτυρούν αδιάψευστα τις καταστροφικές συνέπειες της εκπαιδευτικής «μεταρρύθμισης».

Μπροστά σ' αυτή την κατάσταση, η πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας, αντί να αναζητήσει τρόπους ανασυγκρότησης και αναβάθμισης του δημόσιου σχολείου με τη συνεργασία εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων, επιχειρεί να συμβιβάσει τα ασυμβίβαστα με ακροβατισμούς που στοχεύουν στην εκτόνωση της λαϊκής δυσαρέσκειας.

Παρά τα όποια “πυροσβεστικά” μέτρα, οι βασικές κατευθύνσεις της εκπαιδευτικής πολιτικής παραμένουν άθικτες, ενώ οδηγούμαστε σε νέες στρεβλώσεις, αντιφάσεις και παρενέργειες.

Έτσι

Η ασφυκτική υποταγή των εκπαιδευτικών λειτουργιών του Λυκείου στις εξετάσεις για την επιλογή υποψηφίων στα ΑΕΙ και ΤΕΙ ακυρώνει το μορφωτικό του ρόλο, ακόμα και με τον περιορισμό σε 9 ανά τάξη των Πανελλαδικώς εξεταζόμενων μαθημάτων.

Ειδικά οι πανελλαδικές εξετάσεις έχουν το χαρακτήρα διαγωνισμού, δεν είναι προαγωγικές εξετάσεις, και λειτουργούν ως μηχανισμός έξωσης από το Λύκειο, ώσπου ο αριθμός των φοιτούντων να εξισωθεί με τις θέσεις των εισαγομένων σε ΑΕΙ - ΤΕΙ που καθορίζει ο εκάστοτε Υπουργός Παιδείας!

Η παράδοση του μαθητή στην ομηρία του φροντιστηρίου και της παραπαιδείας, η διεύρυνση των κοινωνικών ανισοτήτων, το ανταγωνιστικό ήθος ανάμεσα στους μαθητές, το υπέρμετρο άγχος και η ψυχοσωματική εξουθένωση παραμένουν και μετά τις νέες εξαγγελίες αναδεικνύοντας τον πραγματικό χαρακτήρα του “βελτιωμένου” συστήματος.

Ήδη, αποδείχθηκαν με την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων για την εισαγωγή σε ΑΕΙ - ΤΕΙ τα τραγελαφικά και τα παράλογα του νέου εξεταστικού συστήματος. Μαθητές με εξαιρετικά υψηλή βαθμολογία (αριστούχοι) δεν θα έχουν τη δυνατότητα εισαγωγής στη σχολή της προτίμησής τους, αλλά ούτε καν - στην πράξη - τη δυνατότητα δεύτερης ευκαιρίας να επιτύχουν το στόχο τους.

Το Υπουργείο Παιδείας αποδέχεται και διατηρεί τη λειτουργία ενός δυτικού εκπαιδευτικού δικτύου μετά το Γυμνάσιο, που από τη μια πλευρά επιλέγει και κατανέμει όσους θα αξιωθούν τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και από την άλλη επιφυλάσσει στους υπόλοιπους, τους “πληβείους” της εκπαίδευσης, μια υποβαθμισμένη και χωρίς μορφωτική - επαγγελματική προοπτική κατάρτιση.

Ο Διαγωνισμός του ΑΣΕΠ δεν έγινε για να επιλεγούν οι καλύτεροι εκπαιδευτικοί, όπως ισχυρίζεται η Κυβέρνηση. Άλλωστε, προσχηματικά η κυβέρνηση χρησιμοποιεί την κοινωνική απαίτηση για καλύτερο εκπαιδευτικό, ενώ συνεχίζει την πολιτική απαξίωσής του (ανύπαρκτη επιμόρφωση, κατάργηση του δικαίωματος μεταπτυχιακών σπουδών, κανένα συγκεκριμένο βήμα για την παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών, επεκτείνεται το πελατειακό σύστημα ανάδειξης στελεχών με κομματικά κριτήρια κ.ά.).

Ο Διαγωνισμός του ΑΣΕΠ αξιοποιείται για την προώθηση της ελαστικοποίησης των εργασιακών σχέσεων στην εκπαίδευση, για τη διαίωνιση των κενών στα σχολεία και την επέκταση του θεσμού των αναπληρωτών και ωρομισθίων.

Σε ό,τι αφορά γενικότερα την κυβερνητική πολιτική στο χώρο της εκπαίδευσης:

Πώς μπορεί άραγε να συμβιβαστεί η εκτίμηση ότι «στο νέο τοπίο των γόνιμων προκλήσεων για τη χώρα η εκπαίδευση αποκτά ένα καίριο στρατηγικό ρόλο» με την καθήλωση και για το 2001 των κρατικών

εκπαιδευτικών δαπανών στο 3,5% του ΑΕΠ;

Πώς μπορεί να δεχθούμε την ειλικρίνεια της υπουργικής άποψης ότι “στην καρδιά της εκπαίδευσης βρίσκονται οι εκπαιδευτικοί”, όταν στον προγραμματισμό του ΥΠΕΠΘ για την περίοδο 2000-2004 δε γίνεται καμία αναφορά στην αναγκαία οικονομική στήριξη του εκπαιδευτικού.

Σε ό,τι αφορά την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού, η υπουργική εξαγγελία για μη μόνιμους και αξιολογούμενους εξωτερικούς αξιολογητές δεν θίγει ουσιαστικά το πλαίσιο του ασφυκτικού διοικητικού ελέγχου και της χειραγώγησης του εκπαιδευτικού που θεσμοθετήθηκε τα τελευταία χρόνια.

Είναι πλέον σαφές ότι τόσο η λεγόμενη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση όσο και οι συνεχείς απόπειρες διορθωτικού χαρακτήρα έχουν χρεωκοπήσει πλήρως στη συνείδηση του εκπαιδευτικού κόσμου και της κοινωνίας. Η συνέχιση της εφαρμογής αυτής της πολιτικής μόνο ένταση και αναστάτωση θα συνεχίσει να πυροδοτεί.

Το σχολείο όμως χρειάζεται τις ώριμες και αναγκαίες αλλαγές που αναδείχτηκαν από τους αγώνες των εκπαιδευτικών και των μαθητών και κατοχυρώνουν τη μορφωτική αυτοτέλεια και αυτονομία του.

Βασικές κατευθύνσεις και αναγκαία μέτρα της εκπαιδευτικής πολιτικής που πρέπει να εφαρμοστεί είναι:

- Κατάργηση των πανελλαδικών εξετάσεων στη Β' και Γ' Λυκείου.
- Αποδέσμευση του Λυκείου από τις διαδικασίες εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.
- Κατοχύρωση του αυτόνομου μορφωτικού και εκπαιδευτικού ρόλου του Λυκείου.
- Ποιοτική αναβάθμιση της διδακτικής - μαθησιακής διαδικασίας στη σχολική τάξη. Μείωση του αριθμού μαθητών ανά τμήμα στους 25 κατ' ανώτερο όριο.
- Ουσιαστική αναβάθμιση της ΤΕΕ και ένταξή της στη Λυκειακή Βαθμίδα. Να αλλάξουν άμεσα τα προγράμματα σπουδών των ΤΕΕ με ενίσχυση των μαθημάτων γενικής παιδείας και να κατοχυρωθούν τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων τους.

- Κατάργηση του προπαρασκευαστικού εξαμήνου για την εισαγωγή στα ΤΕΙ των αποφοίτων των ΤΕΕ.
- Κατάργηση των Νόμων 2525/1997 και 2640/1998.
- Κατάργηση του διαγωνισμού του ΑΣΕΠ.
- Κατοχύρωση της 12χρονης υποχρεωτικής Δημόσιας εκπαίδευσης.
- Επαναφορά του θεσμού των ανεξεταστέων για τους μαθητές του Λυκείου.
- Αύξηση των κρατικών εκπαιδευτικών δαπανών στο 5% επί του ΑΕΠ για το 2001.
- Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών με απαλλαγή από τα διδακτικά τους καθήκοντα.
- Καθιέρωση εκπαιδευτικού μισθολογίου που θα αναγνωρίζει την ιδιαιτερότητα και τη συνθετότητα του εκπαιδευτικού έργου.

Ο ΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΙΝΑΚΑΣ 1
 Αποτελέσματα εξετάσεων Λυκείου σχολικού έτους 1999 - 2000
 Αποτελέσματα Επικράτειας

Α/Α	ΝΟΜΟΙ	Α' ΛΥΚΕΙΟΥ			Β' ΛΥΚΕΙΟΥ			Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ		
		ΦΟΙΤΗΣ	ΑΠΟΡΡ.	%	ΦΟΙΤΗΣ	ΑΠΟΡΡ.	%	ΦΟΙΤΗΣ	ΑΠΟΡΡ.	%
1	ΑΙΤΩΛ/ΝΙΑΣ	1751	96	5.5%	1740	347	19.9%	1353	17	1.3%
2	ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	728	35	4.8%	778	164	21.1%	600	11	1.8%
3	ΑΡΚΑΔΙΑΣ				692	123	18.1%	561	10	1.8%
4	ΑΡΤΑΣ				565	95	16.8%	431	7	1.6%
5	ΑΤΤΙΚΗΣ-Γ' ΑΘΗΝΑΣ	4458	256	5.7%	4174	761	18.2%	4128	264	6.4%
6	ΑΤΤΙΚΗΣ-Δ' ΑΘΗΝΑΣ				2071	306	14.8%	2022	110	5.4%
7	ΑΤΤΙΚΗΣ-Α' ΑΘΗΝΑΣ	2965	173	5.8%	4186	663	15.9%	4203	201	4.8%
8	ΑΤΤΙΚΗΣ-Β' ΑΘΗΝΑΣ	2054	117	5.7%	3179	390	12.3%	3208	169	5.3%
9	ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ	1398	130	9.3%	2203	412	18.7%	1465	110	7.5%
10	ΑΤΤΙΚΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ				707	161	22.8%	621	72	11.6%
11	ΑΧΑΪΑΣ				2895	456	15.8%			
12	ΒΟΙΩΤΙΑΣ	613	30	4.9%	786	154	19.6%	653	7	1.1%
13	ΓΡΕΒΕΝΩΝ	60	0	0.0%	156	37	23.7%	152	2	1.3%
14	ΔΡΑΜΑΣ				667	106	15.9%	606	9	1.5%
15	ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ				1256	364	29.0%	980	28	2.9%
16	ΕΒΡΟΥ				908	149	16.4%	676	10	1.5%
17	ΕΥΒΟΙΑΣ	1477	100	6.8%	1572	276	17.6%	1328	39	2.9%
18	ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	29	1	3.4%	156	47	30.1%	92	6	6.5%
19	ΖΑΚΥΝΘΟΥ	247	29	11.7%	243	59	24.3%	185	5	2.7%
20	ΗΛΕΪΑΣ				1168	276	23.6%	890	10	1.1%
21	ΗΜΑΘΙΑΣ				1033	170	16.5%			
22	ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ				2470	546	22.1%	1823	44	2.4%
23	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Β'				306	67	21.9%	240	6	2.5%
24	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Β'				2995	572	19.1%	2604	75	2.9%
25	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ Α'				4334	681	15.7%	3539	108	3.1%
26	ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ				1207	167	13.8%	1107	12	1.1%

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Αποτελέσματα εξετάσεων Λυκείου
σχολικού έτους 1999 – 2000

Συγκρίσεις σε πρωτεύουσες και περιφέρειες νομών
χωρίς Αττική – Θεσσαλονίκη

	Α' ΛΥΚΕΙΟΥ			Β' ΛΥΚΕΙΟΥ			Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ		
	ΦΟΙΤΗΣ.	ΑΠΟΡΡ.	%	ΦΟΙΤΗΣ.	ΑΠΟΡΡ.	%	ΦΟΙΤΗΣ.	ΑΠΟΡΡ.	%
ΣΥΝΟΛΟ	11098	733	6.6%	40347	7785	19.3%	27853	524	1.9%
ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΕΣ	5400	330	6.1%	19965	3320	16.6%	16368	280	1.7%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	5234	388	7.4%	15530	3660	23.6%	10279	225	2.2%

ΣΗΜ.: Σε μερικούς νομούς δεν διαθέτουμε αναλυτικά στοιχεία

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Αποτελέσματα εξετάσεων Λυκείου σχολικού έτους 1999 – 2000.
Η αποτυχία στις εξετάσεις
των δημόσιων ημερήσιων Λυκείων των τελευταίων χρόνων (1992 – 2000).

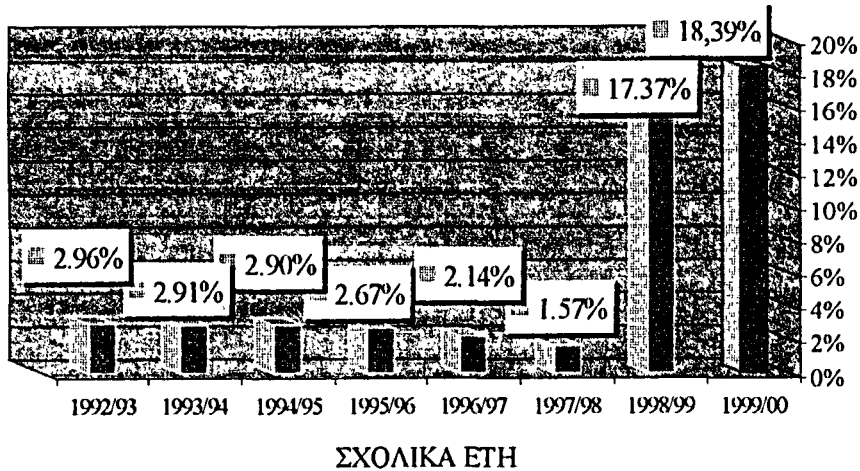
ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΤΗ	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		Α' ΛΥΚΕΙΟΥ		Β' ΛΥΚΕΙΟΥ		Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ	
	ΑΠΟΡΡΙ ΠΤ.	%	ΑΠΟΡΡΙ ΠΤ.	%	ΑΠΟΡ..	%	ΑΠΟΡΡΙ ΠΤ.	%
*1992/1993	10562	4.52%	6379	7.51%	2182	2.96%	2001	2.84%
*1993/1994	9768	4.27%	6047	7.05%	2094	2.91%	1627	2.28%
*1994/1995	8919	4.36%	6175	7.20%	2087	2.90%	657	0.94%
*1995/1996	9331	4.14%	5974	7.03%	1925	2.67%	1432	2.05%
*1996/1997	7605	3.45%	4928	2.14%	1522	2.14%	1155	1.65%
*1997/1998	7567	3.50%	5447	6.69%	1040	1.57%	1080	1.57%
*1998/1999	27320	9.78%	11701	13.39 %	14294	17.37%	1325	1.21%
**1999/2000	22235	9.69%	5252	6.41%	14645	18.39%	2339	3.44%

*ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΣΥΕ

**ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΟΛΜΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

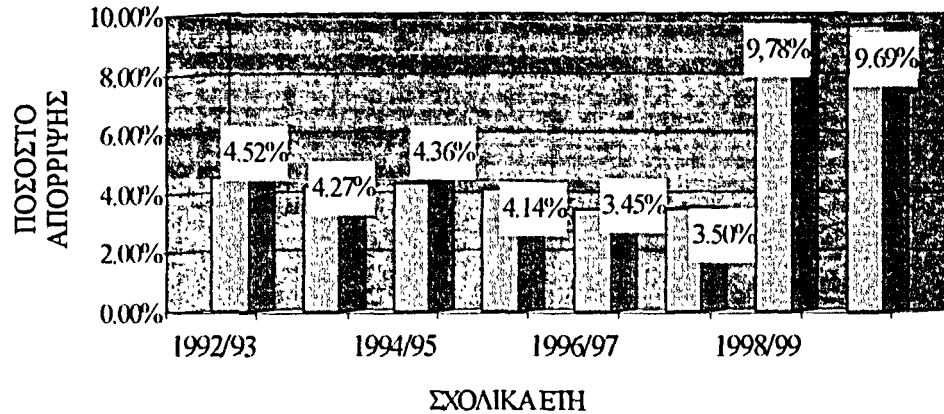
Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΣΤΗ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ
(1992-2000)

ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΟΡΡΥΨΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΣΤΟ ΛΥΚΕΙΟ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ (1992-2000)
(Μέσος όρος των 3 πύξων του Λυκείου)

**ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΜΕΣΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΙΝΑΚΑΣ 7**

Αποτελέσματα εξετάσεων Λυκείου
σχολικού έτους 1999 – 2000 στους δήμους του
Λεκανοπεδίου Αττικής
(Η αναπαραγωγή των κοινωνικών αντιθέσεων)

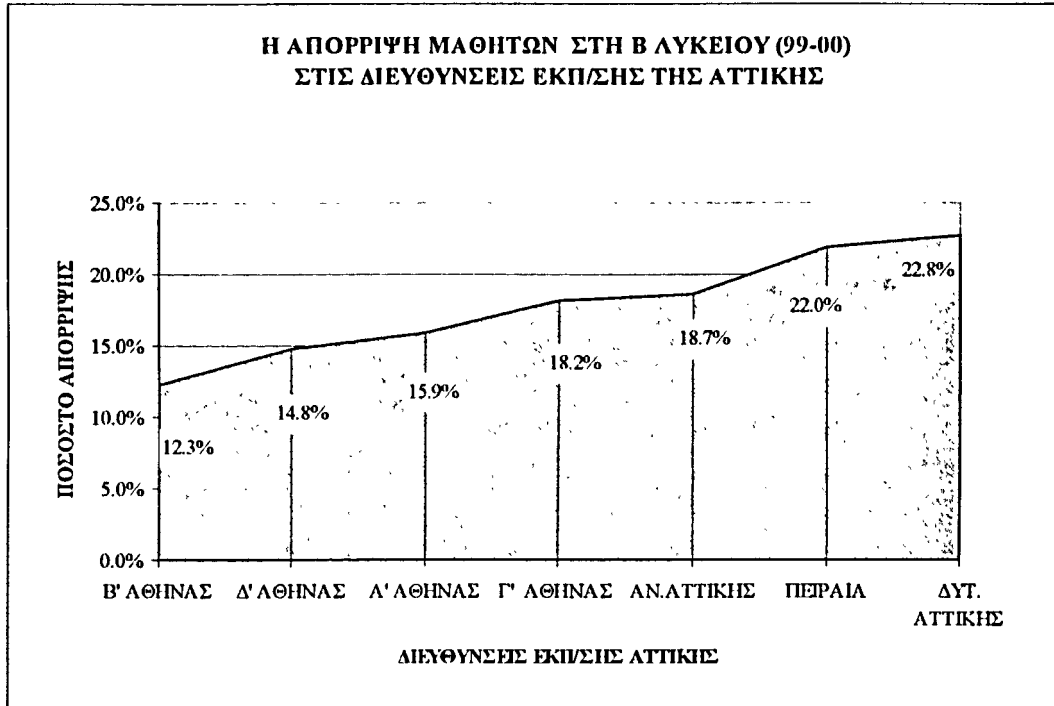
Α/Α	ΔΗΜΟΣ	Β' ΛΥΚΕΙΟΥ		
		ΦΟΙΤΗΣΑΝ	ΑΠΟΡΡΙΠΤ.	%
1	ΑΡΤΕΜΙΔΑΣ	48	22	45.8%
2	ΕΡΥΘΡΩΝ	40	18	45.0%
3	ΜΑΡΑΘΩΝΑ	45	17	37.8%
4	ΚΕΡΑΤΣΙΝΙΟΥ	243	75	30.9%
5	ΑΓ.ΒΑΡΒΑΡΑΣ	60	18	30.0%
6	ΑΙΓΑΛΕΩ	631	189	30.0%
7	ΠΕΡΑΜΑΤΟΣ	188	54	28.7%
8	Ν.ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ	245	66	26.9%
9	ΜΑΝΤΡΑΣ	62	16	25.8%
10	ΔΡΑΠΕΤΣΙΩΝΑΣ	247	60	24.3%
11	ΝΙΚΑΙΑΣ	486	114	23.5%
12	ΜΕΓΑΡΩΝ	148	34	23.0%
13	ΔΑΦΝΗΣ	113	24	21.2%
14	ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ	220	44	20.0%
15	ΑΘΗΝΑΣ	2058	359	17.4%
16	ΠΕΙΡΑΙΑ	803	137	17.1%
17	ΧΑΛΑΝΔΡΙΟΥ	472	49	10.4%
18	ΒΡΙΑΝΗΣΣΙΩΝ	264	25	9.5%
19	ΠΑΠΑΓΟΥ	125	11	8.8%
20	ΜΕΛΙΣΣΙΩΝ	122	10	8.2%
21	Π.ΨΥΧΙΚΟΥ	43	3	7.0%
22	ΒΑΡΗΣ	91	6	6.6%
23	ΠΕΝΤΕΛΗΣ Ν-Π	96	3	3.1%
24	ΔΙΟΝΥΣΟΥ	51	1	2.0%

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΙΝΑΚΑΣ 8
 Αποτελέσματα εξετάσεων Λυκείου σχολικού έτους 1999 – 2000.
 Νομός Αττικής.

Α/Α	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	Α' ΛΥΚΕΙΟΥ			Β' ΛΥΚΕΙΟΥ			Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ		
		ΦΟΙΤΗΣ	ΑΠΟΡΡ.	%	ΦΟΙΤΗΣ	ΑΠΟΡΡ.	%	ΦΟΙΤΗΣ	ΑΠΟΡΡ.	%
1	Α ΑΘΗΝΑΣ	2965	173	5.8%	4186	665	15.9%	4203	201	4.8%
2	Β ΑΘΗΝΑΣ	2054	117	5.7%	3179	390	12.3%	3208	169	5.3%
3	Γ ΑΘΗΝΑΣ	4458	256	5.7%	4174	761	18.2%	4128	264	6.4%
4	Δ ΑΘΗΝΑΣ				2071	306	14.8%	2022	110	5.4%
5	ΑΝΑΤ.ΑΤΤΙΚΗΣ	1398	130	9.3%	2205	412	18.7%	1465	110	7.5%
6	ΔΥΤ. ΑΤΤΙΚΗΣ				707	161	22.8%	621	72	11.6%
7	ΠΕΙΡΑΙΑ				2041	448	22.0%	2072	146	7.0%
	ΣΥΝΟΛΟ	10875	676	6.2%	18563	3143	16.9%	17719	1072	6.1%

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΙΝΑΚΑΣ 10

Η μαθητική διαρροή στο δημόσιο ημερήσιο Λύκειο
(πριν και μετά την "μεταρρύθμιση")

	ΜΑΘΗΤΕΣ Α' ΛΥΚΕΙΟΥ	ΜΛΘΗΤΕΣ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ	ΜΑΘΗΤΕΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ	ΜΑΘΗΤΕΣ ΠΟΥ ΕΓΚΑΤΕΛΕΙΨΑ Ν ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΔΙΑΡΡΟΗΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ
ΣΧΟΛ.ΧΡΟΝΙΑ 1996-97	120725				
ΣΧΟΛ.ΧΡΟΝΙΑ 1997-98	118550	114283			
ΣΧΟΛ.ΧΡΟΝΙΑ 1998-99		82279	109582	11143	9.23%
ΣΧΟΛ.ΧΡΟΝΙΑ 1999-00			67985	50565	42.65%

Ο.Λ.Μ.Ε.
ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Μαθητές που εγκαταλείπουν την δημόσια λυκειακή εκπαίδευση
(Στοιχεία 1999-2000 από 7 νομούς της χώρας)

Α/Α	ΝΟΜΟΣ	ΑΠΟΦ. ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΣΧ. ΕΤΟΣ '96 - '97	ΑΠΟΦ. ΛΥΚΕΙΟΥ ΣΧ.ΕΤΟΣ '99 - '00	ΑΠΟΦ. '96 - '97	ΠΟΣΟΣΤΟ ΜΑΘΗΤΩΝ ΠΟΥ ΔΕΝ ΤΕΛΕΙΩΝΟΥΝ ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ
1.	ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	190	86	104	54.7%
2.	ΗΛΕΙΑΣ	1698	880	818	48.2%
3.	ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	2031	1184	847	41.7%
4.	ΚΕΡΚΥΡΑΣ	1194	620	574	48.1%
5.	ΠΕΛΛΑΣ	1451	719	732	50.4%
6.	ΠΡΕΒΕΖΑΣ	838	460	378	45.1%
7.	ΦΩΚΙΔΑΣ	395	186	209	52.9%
	ΣΥΝΟΛΑ	7797	4135	3662	47.0%
		ΓΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΗ ΤΗ ΧΩΡΑ			
		(Στοιχεία Στατιστικής Υπηρεσίας του ΥΠΕΠΘ)			
	ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ	120817	65538	55279	45.80%

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΙΝΑΚΑΣ 13

Εξέλιξη του μαθητικού δυναμικού
δημόσιας γενικής & τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης τα 3 τελευταία σχολικά έτη
(φοιτήσαντες στην Α' τάξη)

	1997-98		1998-99		1999-00	
	ΑΡ.ΜΑΘΗΤΩΝ	%	ΑΡ.ΜΑΘΗΤΩΝ	%	ΑΡ.ΜΑΘΗΤΩΝ	%
ΓΕΝ.ΕΚΠ/ΣΗ	95500	71.0%	89230	66.4%	83500	57.3%
Τ.Ε.Ε.	39000	29.0%	45220	33.6%	62150	42.7%
ΣΥΝΟΛΟ	134500		134450		145650	

Τα Ελληνικά Πανεπιστήμια μπροστά στην πρόσκληση για σπουδές ομογενών (και όχι μόνον)

Γ. ΠΑΝΟΥΣΗΣ*

Ο όρος "Παιδεία" χρησιμοποιήθηκε διαχρονικά - και χρησιμοποιείται και σήμερα - με διαφορετικές σημασίες: άλλοτε ως έννοια συνώνυμη της αγωγής, άλλοτε για να δηλώσει το αποτέλεσμα της αγωγής (οπότε ταυτίζεται με την μόρφωση) κι άλλοτε για να υπογραμμίσει τις προσπάθειες της Πολιτείας για την οργάνωση της παιδαγωγικής διαδικασίας. Η παιδεία προϋποθέτει και εμπεριέχει "διαγωγή ζωής" γι' αυτό και συνδέεται με κάποιο ιδεώδες (π.χ. ηρωικόν ιδεώδες, ιδεώδες της σοφίας, πολιτειακόν ιδεώδες, ανθρωπιστικόν ιδεώδες).

Ας μην ξεχνάμε άλλωστε ότι η "η των παιδιών αγωγή" αφορούσε πριν από όλα την εναρμόνιση / ανάπτυξη του ανθρώπου ως όλου, ως καθολικής υπάρξεως. Το πρότυπο του αληθινά πεπαιδευμένου ανθρώπου αναφερόταν στον πολίτη που μαζί με το οπλοστάσιο των γνώσεων έχει εφοδιαστεί και με ένα ηθικό οπλοστάσιο.

Η παιδεία καλλιεργεί εθνική, ιστορική, κοινοτική συνείδηση, ενδυναμώνει ανθρώπινες αξίες, ενισχύει την κοινωνική συνοχή. Η ισορροπία μεταξύ της διατήρησης της πολιτιστικής / μορφωτικής κληρονομιάς από τη μια και του ρόλου της κοινωνίας στην αντιμετώπιση

---

*Γιάννης Πανούσης, Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών

- και με εκπαιδευτικά μέσα - των φαινομένων του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, του εθνικισμού, του σοβινισμού, του ευρωκεντρισμού από την άλλη, είναι δύσκολη¹.

Πρέπει συνεπώς να μάθουμε να συνυπάρχουμε αναπτύσσοντας την ικανότητα να κατανοούμε τον άλλον και να αντιλαμβανόμαστε τις αλληλεξαρτήσεις, να πραγματοποιούμε κοινά έργα και να προετοιμαζόμαστε για τη διαχείριση των συγκρούσεων στα πλαίσια του σεβασμού του πλουραλισμού, της αμοιβαίας κατανόησης και της ειρήνης².

Έτσι στους κλασικούς στόχους της εκπαίδευσης (μόρφωση, απασχόληση, κινητικότητα κ.λ.π.) προσθέτουμε την υιοθέτηση των αξιών του πλουραλισμού, δηλαδή της αναγνώρισης, ανοχής και απόδοσης της διαφορετικότητας, χωρίς ιεραρχήσεις ανωτέρων / κατωτέρων και βέβαια χωρίς απορρίψεις / περιθωριοποιήσεις. Σήμερα διανύουμε την περίοδο της κατανόησης και αναγνώρισης των πολιτισμικών αιών όλων των κοινωνικών ομάδων και τις κατοχυρώνουμε μέσω της διαπολιτισμικής αγωγής και εκπαίδευσης.

Η "κανβαλική" κοινωνία η οποία επιδιώκει την πλήρη αφοσίωση και εξάλειψη κάθε ιδιαιτερότητας δεν μπορεί να αποτελέσει πρότυπο στην εκπαίδευση μιας χώρας που πάντα αναζητούσε τη σύνθεση / υπέρβαση³.

Χωρίς να χάνουμε την ιστορική μνήμη και συνείδηση και χωρίς να κινδυνεύουμε από πολιτισμική ασυνέχεια θέτουμε την εκπαίδευση (τυπική, άτυπη, διαβίου, εξ αποστάσεως) στην υπηρεσία της επικοινωνίας των λαών⁴ και στην "παραγωγή πολιτισμού"⁵.

Η εκπαίδευση αντί για μέσον κοινωνικού ελέγχου⁶, μετουσιώνεται σε ιμάντα μεταβίβασης ανθρωπιστικών αξιών (δημοκρατίας, δικαιοσύνης, ελευθερίας, αδελφοσύνης)⁷. Την παλαιά διαμάχη των "αρχαίων με τους σύγχρονους"⁸ στο επίπεδο της ανθρωπιστικής παιδείας έρχεται σήμερα να αντικαταστήσει η εθνική ή ευρωπαϊκή ή οικουμενική διάσταση των εκπαιδευτικών συστημάτων. Η ταύτιση της Παιδείας με την αρετή, την καλοκαγαθία⁹, έδωσε τη θέση της στη διαδικασία βαθύτερης συνειδητοποίησης των θεμελιακών γνωρισμάτων των πολιτισμών, των κινδύνων που διατρέχει ολόκληρη η ανθρωπότητα, της κοινής μοίρας και προοπτικής. Μπορεί το φαινόμενο

του Ελληνισμού να θεωρείται για πολλούς μοναδικό στον κόσμο, αλλά σήμερα η οικουμενικότητα του ελληνικού πνεύματος πρέπει να λειτουργήσει υπέρ της ενότητας του ανθρώπινου γένους, ως συνδεδεικός κρίκος των επιμέρους πολιτισμικών παραδόσεων και ως διαμορφωτής κοινής συνείδησης.

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, από την βουβαρική περίοδο μέχρι πρόσφατα στόχευε στη διαμόρφωση μιας νεοελληνικής ταυτότητας και ομοιογένειας¹⁰. Ο ελληνισμός βιώνει διαδοχικές κρίσεις ταυτότητας τόσο στο κοινωνικό όσο και στο πολιτισμικό επίπεδο ή καλύτερα διέρχεται συνεχείς φάσεις αναπροσαρμογής της εθνικής ταυτότητας¹¹ καθώς ο ελληνισμός αυτο- και ετερο-προσδιορίζεται κάθε φορά που κινδυνεύει ως αυτοτελής οντότητα¹². Ορθότερο λοιπόν να μιλάμε για ταυτότητες του Ελληνισμού και όχι για ταυτότητα. Σήμερα, με την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δηλαδή σε μιαν άλλη κοινότητα, η μια ή οι πολλές ταυτότητες του ελληνισμού καλούνται πάλι να προσαρμοστούν για να παίξουν καινούργιους ρόλους σ' ένα σκηνικό που συνεχώς αλλάζει. Η αυτογνωσία σε συνδυασμό με την εθνική μνήμη, δηλαδή η εθνογνωσία, δεν συνιστά βάση διαίρεσης / διάκρισης αλλά θεμελίωση της αντίληψης ότι η ενοποίηση και η σύνθεση δεν συνάδουν με την ομοιογένεια αλλά με την ετερότητα. Οδηγούν στο σεβασμό και όχι στην ύψωση τειχών¹³. Το να μάθεις να ζεις και να λειτουργείς ταυτόχρονα ως κοσμοπολίτης, ως ευρωπαίος και ως Έλληνας συνιστά το σύγχρονο στοίχημα του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Η διατήρηση της ελληνικότητας¹⁴ θα επιτευχθεί με τη διαφύλαξη της γλώσσας ως γέφυρας πολιτισμού (και όχι ως στοιχείου ιδιαιτερότητας), με τη μελέτη και κατανόηση των σημείων τομής του ελληνικού πολιτισμού (ιδίως των χωρών υποδοχής αποδήμων), με την ανάπτυξη πολλαπλών δικτύων επικοινωνίας και συνεργασίας. Το ζητούμενο να φέρουμε σε σύγκρουση τους πολιτισμούς, ούτε να κατακερματίσουμε ή να νοθεύσουμε την ιστορία¹⁵, αλλά να αναγορεύσουμε την ουσία της Παιδείας του Γένους των Ελλήνων ως *condicio sine qua non* στη διαμόρφωση συλλογικής συνείδησης της ανθρωπότητας του 21ου αιώνα. Το ζητούμενο είναι η σύνθεση των πολιτισμών και η ηγεμόνευση των αναλλοίωτων αξιών της Ελληνικής Παιδείας, οι οποίες υπερβαίνουν την ελληνοφωνία και την Ορθοδοξία και γίνονται πανανθρώπινες.

Η επιλογή ανάμεσα στα διάφορα μοντέλα ανάπτυξης που καλείται να κάνει σήμερα το ελληνικό πανεπιστήμιο αιωρείται αμήχανα: "βιομηχανία γνώσεων"¹⁶ ή ήθος παιδείας; Συνείδηση του (ανάδελφου) έθνους¹⁷ ή δίκτυο που καταργεί "τόξα" και γκέτο εκφράζοντας την ανάγκη των λαών για παιδεία, πολιτισμό, ανάπτυξη¹⁸;

Κατά τη γνώμη μου τα Ελληνικά Πανεπιστήμια δεν πρέπει να μπουκωθούν σε ψευτοδιλήμματα. Μέσω ακαδημαϊκών δικτύων της Ευρώπης (ERASMUS, SOCRATES), της Μεσογείου (CUM), των Βαλκανίων (AIMOS), και σε συνεργασία με το Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού και το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας οφείλουν να αντισταθούν στους επεulάνοντες εθνικισμούς και φανατισμούς και να αναλάβουν ρόλους πανεπιστημιακής διπλωματίας, δηλαδή διευθέτησης διαφορών και κρίσεων με βάση το σεβασμό στη γνώμη, την ιστορία, τις παραδόσεις του "άλλου"¹⁹. Χωρίς βία και χωρίς όπλα. Η ιστορική εθνική μας συνείδηση πρέπει να μας εφοδιάζει με δύναμη για ειρηνικές διαπραγματεύσεις και όχι με (αδικαίωτα) μίσση για επανάληψη αιματηρών αντιπαραθέσεων του παρελθόντος.

Στο επίπεδο της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης / γνώσης των προβλημάτων των λαών της διασποράς προτείνω τη λειτουργία Σχολής για τους Πολιτισμούς των λαών της Διασποράς στο νεοϊδρυθέν Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Η Σχολή αυτή θα συγκροτείται από τέσσερα Τμήματα (1. Ανθρωπογεωγραφίας και Δημογραφίας των Λαών της Διασποράς, 2. Πολιτισμού, Τέχνης και Γλώσσας Λαών Διασποράς, 3. Ελληνισμού της Διασποράς (Μικρασιατικός, Νεοπρόσφυγες), 4. Λαών Μεσογείου και Μεσοποταμίας (Εβραϊκές, Αραβικές Σπουδές) και θα υποστηρίζεται από Ερευνητικά Ινστιτούτα Απόδημου Ελληνισμού, Μετανάστευσης και Παλιννόστησης, Πληθυσμιακών Μελετών κ.ο.κ.²⁰. Στα τμήματα της Σχολής αυτής οι σπουδές θα γίνονται σε δύο ή τρεις γλώσσες (ελληνικά, αγγλικά, αραβικά) και τα παιδιά των παλινοστούτων και αποδήμων θα εγγράφονται χωρίς εξετάσεις. Η πανεπιστημιακού επιπέδου αυτή εκπαίδευση, σε συνδυασμό με τα θερινά τμήματα για τη γλώσσα και την παιδεία (που μπορούν όλα τα ΑΕΙ να οργανώσουν)²¹, με ακαδημαϊκές αμφικτιονίες, με ανταλλαγές φοιτητών / διδακτικού προσωπικού και με διοργάνωση σχετικών συνεδρίων και δράσεων (ΙΑΣΩΝ) θα διαμορφώσει την αναγκαία ατμόσφαιρα για μια γόνιμη και

αμφίδρομη συνεργασία του ακαδημαϊκού κόσμου όπου γης.

Η Ελλάδα πάντα παρήγαγε πνεύμα και όχι αίμα²². Η πλανητοποίηση των αξιών (με σεβασμό στην εθνική παράδοση και τον πολιτισμό) ευνοεί το ελληνικό πρότυπο Παιδείας. Η γλώσσα παραμένει όχημα έκφρασης και επικοινωνίας, η "μητρική γλώσσα" βρίθει συμβόλων κοινωνικοποίησης, αλλά η ποιότητα των εκπαιδευτικών θεσμών²³ είναι δική μας υπόθεση. Η Παιδεία του γένους των Ελλήνων θα δικαιωθεί όταν 10 εκατομμύρια Ελλαδίτες, 7 εκατομμύρια απόδημοι και δεκάδες εκατομμύρια αλλογενείς και αλλοεθνείς αισθανθούν την ανάγκη να συνεργαστούν, να επικοινωνήσουν και να συμβιώσουν με βάση το πνεύμα του Ανθρώπου και το μέλλον της Ανθρωπότητας (μέσα στο φως και για το φως).

Σημειώσεις

- 1 Βλ. Γ. Πανούση: ΠΑΙΔΕΙΑ & ΚΟΙΝΩΝΙΑ, Ο ρόλος των κινημάτων στη διαμόρφωση νέου μοντέλου σχέσεων. Α' Πανελλαδική Συνδιάσκεψη Παιδείας, Αθήνα 10-11/10/97, δακτυλογρ. Εισήγηση.
- 2 Βλ. τέταρτο κεφάλαιο της Έκθεσης προς την UNESCO της Επιτροπής για την Εκπαίδευση υπό την προεδρία του Ζακ Ντελόρ, "Οι τέσσερις πυλώνες της εκπαίδευσης".
- 3 Βλ. Γ. Πανούση, ο.π.
- 4 Βλ. "Ελληνικά Πανεπιστήμια στην Ευρώπη του 2000" Αθήνα 1992, σ. 50
- 5 Βλ. Θ. Καρζή, "Η Παιδεία στην Αρχαιότητα", εκδ. Φιλιππότη, Αθήνα 1997, σελ. 272 επ.
- 6 Βλ. Αλ. Κακαβούλη, "Ευρωπαϊκή Διάσταση στην Παιδεία", Αθήνα 1993, σ. 26.
- 7 Οπ. π. σ. 33
- 8 Βλ. Σπ. Ράση, "Η ανθρωπιστική παιδεία στη σύγχρονη εκπαίδευση", εκδ. Παρατηρητής, Θεσ/κη 1988, σ. 43
- 9 Οπ. π. σ. 13
- 10 Βλ. Nafsika Alexiadou, The National Curriculum, ed. Sakkoulas, Thessaloniki, 1992, p. 18
- 11 Βλ. Δ.Γ. Τσαούση, Ελληνισμός και Ελληνικότητα – Το πρόβλημα της νεοελληνικής ταυτότητας, στο "Ελληνισμός – Ελληνικότητα", Ελληνική Κοινωνία – 1, Εστία 1983, σ. 17
- 12 Οπ. π. σ. 18

13. Βλ. Ν. Χρόνη, Αυτογνωσία και Εθνογνωσία, στα "Πρακτικά συνεδρίου ΠΑΙΔΕΙΑ – ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ", ΣΕΠ, Αθήνα 1998, σελ. 268
14. Βλ. Α. Βεντούρα, Μετανάστευση και Έθνος, Μνήμων, Αθήνα 1994, σ. 68 επ.
15. Βλ. Μ. Τζάνη, Θέματα Κοινωνιολογίας της Παιδείας, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1986, σ.31
16. Βλ. Σπ. Ράση, οπ. π. σ. 132
17. Βλ. Θ. Βακαλιού, Θέματα Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης, 1994, σ. 155, 164
18. Βλ. Γ. Πανούση, "Προοπτική με άρωμα παιδείας...", ΑΥΓΗ 10/12/1995
19. Οπ. π.
20. Βλ. Γ. Πανούση, "Το δράμά μου για το Πανεπιστήμιο της Πελοποννήσου", Ομιλία στην Τρίπολη, 30/01/1998, δακτυλογρ.
21. Βλ. άρθρο 70§ 22 Ν. 156β/85 και άρθρο 41§7 Ν. 2413/96
22. Βλ. Συνέντευξη Ελ. Γλύκατζη – Αρβελέρ στο NEMECIS, Ιούνιος 1998, σ. 54
23. Βλ. "Η Πολιτική της Παιδείας", επιμ. Μάρτιν Χόβλς, εκδ. Θεωρία, Αθήνα 1986, πρόλογος, σ. 12.